

Фото Георгія Лук'янчука

У Києві на Покрову Пресвятої Богородиці і Дня захисників України відбувся багатотисячний мітинг біля пам'ятника Тарасу Шевченку і вже традиційний Марш УПА

Передмайданний синдром

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

До подій, які ще довго залишатимуться у центрі уваги не лише українських аналітиків, є так званий прес-марафон Володимира Зеленського, що відбувся 10 жовтня на території одного з нових громадських харчових закладів Києва “Kyiv Food Market” (київський ринок їжі), що 25 вересня відкрився на території колишнього заводу “Арсенал”. Того, на якому здебільшого російські робітники, під’юдені більшовицько-московською агентурою, зчинили у січні 1918 року заколот проти Української Центральної Ради.

До колишнього підприємства оборонного комплексу — “Арсеналу” (до нових його корпусів) нині зайшов ще й харчовий космополітизм. Засновниками “Kyiv Food Market” офіційно називають засновника Міського ринку їжі в Одесі Алекса Купера і власника мережі ресторанів La Famiglia Михайла Бейліна. Помічник нинішнього Президента України Андрій Ермак сказав, що ця харчівня з одеськими (єврейськими. — Ред.) коренями найбільше підходить (із трьох місць, які розглядалися) для розмови президента з пресою.

Таку нетрадиційну розмову глави держави з пресою (а відтак з народом) та ще й у нетрадиційному для подібних розмов місці обрали з розрахунку на досягнення максимального сценічного ефекту, для відвернення уваги від дедалі гостріших проблем, які накопичуються у суспільстві. До такого висновку схиляють коментарі у Facebook з приводу прес-марафону Зеленського. Його організатори розраховували, що він закінчиться до 19-ї год. У “Kyiv Food Market” було ого-

лошення, що саме до цієї години зал на другому поверсі зарезервований. А розмова затягнулася майже до півночі, себто щонайменше на п'ять годин довше, ніж планувалося. Оскільки у мене вистачило терпіння слухати це “високоінтелектуальне” спілкування десь із півгодини (і двічі фрагментами по п'ять хвилин), тому не можу однозначно сказати: багатогодинне затягування “розмови” — непрофесійність журналістів, чи невміння Володимира Зеленського говорити по суті? Як правило, людина, яка володіє матеріалом, — відповідає коротко на поставлене запитання!

Однак ця деталь багатьом навіть не прихильникам нинішнього президента та його “слуг” не завадила захоплюватися політичним шоу з Володимиром Зеленським у головній ролі. А щодо його симпатиків, то директорка Фонду “Демократичні ініціативи” Ірина Бекешкіна вважає, що прес-марафон підвищить рейтинг, оскільки для багатьох В. Зеленський і надалі є “своєю людиною з народу”. Соціолог не виключає, що попри поки що великий запас довіри, при ухваленні непопулярних рішень може прийти швидке розчарування. Симптоми цього виразно простежуються у соціальних мережах.

Увагу привернув запис у Facebook аналітика Володимира Мартинюка від 13 жовтня 2019 року: “Був здивований виразно негативною реакцією до влади суботньої публіки в електричках. У фастівській взагалі спостерігав щось на манір стихійного мітингу в окремо взятому вагоні. Пасажири поступово розговорилися — аж до крику. Але це не була полеміка між різними групами і прихильниками різних політиків. У

суботу всі швидко знайшли консенсус, яким стало обурення нинішньою “зеленою” владою.

І це не була випадкова флуктуація кількості “порохоботів” у цьому вагоні — дехто навіть висловлював жаль, що голосував за Зеленського і “Слугу народу”. А дехто при цьому звично полаявав Порошенка. Але Зеленського — більше і зліше. І прозвучала маса конкретних, буденних проблем простого люду, які останнім часом почали проявлятися або загострюватися. І очевидно, що каталізатором цього став отой злочасний прес-бла-бла-фон”.

Мені кілька разів доводилося бути свідком, як в електричці фастівського напрямку люді “закипав” при спробі сказати критичне слово про президента “з народу”. Особливо мене вразила згадка блогера про колишню агітаторку за Зеленського, яка декларувала, що на свято Дня захисника України піде на акцію “Ні капітуляції”. Це наглядний приклад понадчасовості овідієвого вислову (славний римський поет) — “Часи змінюються, і ми змінюємось разом з ними”.

Коли я зрозумів, що для марафону, на якому В. Зеленський намагався переконати українців у недопущенні капітуляції, найбільш придатним обрали приміщення, з якого пішла хвиля руйнації України 100 років тому, мені стало моторошно. Ця деталь вкотре засвідчує, як безвідповідально команда зе-професіоналів ставиться до історії і цілого спектра гуманітарних питань. Вони у державному будівництві так само важливі, як і фінансово-економічні питання.

Закінчення на стор. 3

Козацька Покрова в Холодному Яру

Потрійне свято України: Пресвятої Богородиці, День захисника України і День українського козацтва видалося багатим і різноманітним на події від Львова до Сіверськодонецька, від Чернігова до Одеси. Зокрема 13—14 жовтня на Черкащині в Холодному Яру того дня теж було сонячно, тепло і багатолюдно.

У товариській атмосфері відбулося вшанування українських героїв різних епох. Офіційна делегація 93-ї ОМБр “Холодний Яр” Збройних Сил України у складі офіцерів, військового капелана і ветеранів разом з Історичним клубом “Холодний Яр” вшанували могилу Головного отамана Холодного Яру Василя Чучупаки та братську могилу закатованих холодноярців на цвинтарі в с. Мельники, могилу гайдамацького ватажка XVIII ст. Гната Голого в лісі на хуторі Кресельці та сотника Івана Компанійця на території Мотриного монастиря.

Закінчення на стор. 2

ПРИКАРПАТЦІ ВШАНУВАЛИ ЗЕМЛЯКА

4

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ МАКСИМА СТІХІ

8-9

ТОРЖЕСТВО ХОРОВОЇ ШКОЛИ

14

Частина учасників заходів у Холодному Яру біля пам'ятного знака загиблим воїнам-героям 93-ї ОМБр “Холодний Яр”

Козацька Покрова в Холодному Яру

Виступає Роман Коваль

Командир 93-ї Окремої механізованої бригади “Холодний Яр” полковник Дмитро Брижинський

торична подія — освячення снайперських гвинтівок снайперів 93-ї бригади. Здійснив чин освячення о. Василь. Досі в Холодному Яру він освячував зброю добровольців і ветеранів ЗСУ, тепер цю давню козацьку ініціативу пройшли військовослужбовці дійсної служби. Побажаймо ж відважним снайперам 93-ї, щоб їхні кулі не минали ворогів, а ворожі кулі нехай минають їхні та їхніх товаришів голівоньки. Сподіваємося, що приклад 93-ї бригади підтримають й інші частини ЗСУ.

Участь в урочистостях узяв комбриг 93-ї ОМБр полковник Дмитро Брижинський. Біля пам'ятника родині Чучупаків він нагородив відзнакою командування 93-ї ОМБр “Холодний Яр” 1-го ступеня членів Історичного клубу “Холодний Яр” Романа Ковалю, Лесю Островську та Богдана Легоняка.

14 жовтня на хуторі Буда відбулася презентація книжок Романа Ковалю “Батькам скажеш, що був чесний”, Бориса Гуменюка “Сто новел з війни” і “Вірші з війни”, Марка Мельника “Жадання фронту”, а Євген Букет прочитав лекцію “Коліївщина: право на повстання”. Співали заслужений артист України кобзар Тарас Силенко та заслужений діяч мистецтв України Володимир Гонський. Звеселив серця й концерт козацької пісні.

Щира подяка господарині “Дикого хутора” Лесі Островській — головній організаторці урочистостей!

Прес-служба Історичного клубу
“Холодний Яр”

Світлини Олександра ГАЛКІНА

Закінчення. Початок на стор. 1

Осінні квіти лягли до пам'ятника Максимові Залізнику в Медведівці, монумента героям Холодного Яру в центрі Мельників, до пам'ятників Юрієві Горлісу-Горському та славній родині Чучупаків, на місці останнього бою Головного отамана Холодного Яру та до обеліска

воюкам 93-ї ОМБр “Холодний Яр” на Холодоярському плато.

Під час ушанування військовослужбовців 93-ї бригади, які загинули за Україну, на найвищій точці Холодного Яру було піднято прапори — державний, полку гайдамаків Холодного Яру і 93-ї бригади “Холодний Яр”.

Потім, згідно з традицією, відбулася іс-

«Дегустація» Мовчанового «Відлуння»

Дмитро ПИЛИПЧУК

У Національному музеї літератури України 10 жовтня 2019 р. відбулася презентація книги перекладів Павла Мовчана “Відлуння” (К.: Ярославів Вал, 2019. — 543 с.). Модератор події, директор видавництва Михайло Слабошпицький, не випадково першим надав слово найплодовитішому з українських перекладачів — Дмитрові Павличку (який переклав вірші більш як 400 поетів з 57 літератур світу). На початку свого виступу метр українського перекладу ніби між іншим, але ж цілком слушно нагадав українцям і насамперед киянам про їхній обов'язок пошанувати Великого Франка величним пам'ятником у столиці України. Ініціативі цій вже не один рік. А зроблено для того поки що вкрай мало, попри те, що у Приватбанку давно відкрито спеціальний рахунок на спорудження пам'ятника, а у “Слові Просвіти” публікуються відомості про пожертви на цю добру справу. Живий класик української літератури цілком слушно масштабував наші цінності і, по суті, застеріг нас від надмірної самозакоханості, делікатно вказавши на ціннісні пріоритети.

Звісно, це зовсім не відвернуло увагу від виходу книжки перекладів Павла Мовчана; книжки, задля якої я й прийшов на її дегустацію, сиріч презентацію, і не пошкодував на це часу, бо гляньте лише на перелік 22-х літератур, поезію яких читач побачить у перекладах Мовчана в знаковій книжці “Відлуння”: азербайджанська, башкирська, бенгалі, болгарська, вірменська, грузинська, естонська, казахська, латвійська, литовська, мансі, молдавська, російська, румунська, таджицька, тамільська, татарська, туркменська, угорська, узбецька, чеська, чорногорська. Отже, презентовано вельми поважну книжку, яка, звісно, була б, на думку її упорядника Миколи Васьківа, ще вагомішою, якби про її видання раніше подбалося і з боку

самого перекладача, і з боку українських бібліографів. Цікаво, що якраз того самого дня бібліотекар однієї з найбільших українських книгозбірень у розмові зі мною нарікала на те, що після п'яти томового бібліографічного словника “Українські письменники” (1960—1965) такий тип видань в українській культурі на більш як півстоліття **забуто**; виходять якісь дрібніші “артефакти”, тоді як про Дзюбину концепцію [великої] української культури як **цілісності** (“Наука і культура. — Вип. 22. — К., 1988. — С. 309—325) усі міністри культури після Дзюби залюбки забували (або й не знали!).

Презентація “Відлуння” мала й іншу приємну подію-супутницю: учасники творчого вечора отримали в дарунок упорядковану Василем Клічаком книжку вибраних поезій Павла Мовчана, написаних автором у перші десятиліття творчості. Автор ідеї видання та її матеріальний нахненник — Володимир Кметик.

Віче, марш, пікети...

Низка заходів на Покрову Пресвятої Богородиці і Дня захисників України відбулася в столиці. Вони почалися на Михайлівській площі біля Міністерства закордонних справ України. Тут зібралися на акцію підтримки активісти, друзі та рідні ветерана Національної гвардії, учасника російсько-української війни Віталія Марківа, якого у липні італійський суд за сфабрикованими звинуваченнями засудив до 24 років ув'язнення.

Учасники акції передали звернення громадськості до МЗС України з вимогою активізації процесу його звільнення.

Потім колона учасників протесту рушила до Посольства Італії. Там відбулася друга частина акції, де також було передано звернення із закликом до італійської влади що-

до звільнення ув'язненого ветерана-українця Марківа.

Як відомо, суд присяжних Павії (Італія) оприлюднив мотиваційну частину вироку українцю Віталію Марківу. У документі зазначається, що суд вирішив засудити Марківа “за фізичне сприяння та активну участь у вбивстві італійського фоторепортера і його російського перекладача”. До речі, у вирокі зазначено, що присяжні збільшили міру покарання підсудному на додаткових 7 років через те, що солдат не визнав своєї вини і відповідальності побратимів і України за “злочин на війні”.

Адвокати українського військового тепер готуватимуть матеріал для оскарження рішення суду Павії в апеляційному суді

Мілана. Згідно з юридичною процедурою, від дня публікації мотивації вони мають 45 днів для подачі апеляції.

Водночас біля пам'ятника Тарасові Шевченку відбулося багатотисячне віче. У ньому взяли участь ветерани російсько-української війни, представники численних громадських організацій і політичних партій “Свобода”, “Правий сектор”, Організації українських націоналістів, Конгресу українських націоналістів, організації “Тризуб” ім. Сте-

пана Бандери, а також представники Асоціації фермерів України. Промовці торкалися здебільшого двох проблем, які сьогодні збурюють українське суспільство: перша — так звана “формула Штайнмаєра” про розведення військ на Донбасі й надання особливого статусу окупованим російськими військами і їхніми найманцями територіям; друга — продаж землі сільськогосподарського призначення.

Після віча відбувся велелюдний Марш УПА. Колона учасників пройшла по бульвару Шевченка, Хрещатику до вулиці Інститутської, далі — алеєю Героїв Небесної сотні до Банкової, де націоналісти пікетували офіс президента. Головними лозунгами протестувальників було “Ні капітуляції”, хоча цього річчя Марш відбувався під гаслом “Захистимо українську землю!” Так на день Покрови Пресвятої Богородиці і захисників України українці висловили свій протест проти антидержавної, антиукраїнської політики нинішньої влади.

Власн. інф.

Закінчення. Початок на стор. 1

А найважливішою у тому процесі є правда. А з тим у Зеленського великі проблеми. На неправді він здобув президентську посаду, обіцяючи низькі тарифи, астрономічно високі зарплати та негайний мир з Росією. Неправда в його поточній політиці. Яскравий приклад — запевнення президента у прямому ефірі кількох телеканалів, що він навіть не знайомий з Андрієм Портновим, мовляв, лише раз з ним бачився кілька років тому. Проте джерела, яким довіряю, свідчать протилежне. За ними — усе портновське “полювання” на опозиційних політиків на чолі з п’ятим президентом України відбувається з відома Зеленського. Оскільки з етичних міркувань не маю змоги розкрити ті джерела, тому скажане слід вважати публіцистичною версією, а не юридично доведеним фактом. Львівське юридичне середовище називає фактом, що нинішній глава Офісу президента України львівський юрист починав київську кар’єру у правничій компанії “Портнов і партнери”. Ніколи не повірю, що близький колега першої біляпрезидентської особи, а за сумісництвом ще й “сірого кардинала” нинішньої української політики не має доступу “до тіла”. Тим паче, що займається він питаннями політичної нейтралізації “папередників”, на яку нинішній президент формально дає згоду. Ми від нього й разу не чули застережень, що всі ініціативи Портнова — загроза стабільності держави. І постійно чуємо, що “компетентні органи” — суди — повинні вирішити такі справи. Так само як, за версією Зеленського, суди мають вирішувати справу претензій олігарха Коломойського до України (передусім з приводу “Приватбанку”).

У соціальних мережах червоною ниткою проходить вість з приводу соціально вразливого та політичного вибухонебезпечного питання “Приватбанку”, мовляв, “потрібне” Коломойському рішення суд уже ухвалив. Час і форма його оголошення суспільству залежатиме від того, скільки людей в Україні братиме участь в акціях протесту проти миру з Путіним на путінських умовах.

Судовим і юридичним забезпеченням процесу задоволення претензій Коломойського начебто займається адвокат олігарха, а нині глава Офісу Президента України, Андрій Богдан. Аналіз реальних фактів, зокрема заяви Володимира Зеленського на прес-марафоні щодо виняткової компетенції суддів у цій справі вказують на велику правдоподібність цієї версії. Тим паче, що з приводу багатьох питань, зокрема й того президент дуже нервував. Давньоримська приповідка, яка не втратила актуальності в наші часи, каже: “Юпітере, ти сердишся, отже, ти неправий”...

“Юпітер” сердився не тільки з приводу запитань про Коломойського. Йому важко було збагнути, чому ж то український люд не бачить кінця своєї бідності в світлі і передвиборних, і нинішніх зеобіцянок. Проте починає розуміти, що його обдурили. Українці вже тричі у найновішій історії (від 1990 р.) демонстрували, що не прощають, коли їх нахабно дурять. Нині знов у суспільстві відчувається дедалі більше напруження.

І влада, і кремлівська агентура (маю на увазі передусім і путінського кума Віктора Медведчука, й першого президента України Леоніда Кравчука (навколо його особи детальніше зупинюся згодом), який давно вже найнявся глашатаєм путінсько-медведчуківських “концепцій” майбутнього України) називає це напруження штучним, провокованим п’ятим президентом України. На цьому акцентував чинний президент України на прес-марафоні. За його словами, йо-

го попередник “своїми діями та засобами масової інформації “підштовхує” людей виходити на акції протесту”. За логікою Зеленського, Петро Порошенко “проти розведення, і йому здається, що з цього приводу може бути Майдан”.

Маємо класичний приклад дуже поширеної не лише в Україні примітивної дискредитації політичного конкурента. Саме це слово є тут дуже влучним. Хоч в Україні рейтинги Петра Порошенка через багаторічну путінську спецоперацію дуже низькі, проте у світі він має великий авторитет, що не може не дратувати нинішнього президента. Тому його попереднику нині інкримінують майданні амбіції.

Однак про Майдан говорить не Порошенко, а активна частина громадянського суспільства, котра у заграваннях Володимира Зеленського з Путіним вбачає велику загрозу цілісності України й стабільності у ній. І чим більше незрозумілими у питаннях національної безпеки будуть дії нинішньої владної команди, тим більша ймовірність нового Майдану.

Прикладом шокуючих дій владної команди військові називають приїзд міністра оборони України у зону, з якої, згідно з обіцянкою Володимира Зеленського, мало бути відведено українське військо. За словами українського офіцера й громадського діяча Мирослава Гая, на минулому тижні на передову — у містечко Золоте — їздив міністр оборони України Андрій Загороднюк. І хоч у день приїзду міністра у містечку проходили мітинги проукраїнськи налаштованих сил, які підписували петиції проти відведення українського війська з лінії розмежування, проте міністр узяв участь в акціях на підтримку розведення. І телекартинку з тих заходів показали всій Україні.

М. Гай з цього приводу сказав: “За 6 років ми вже дуже добре знаємо, що таке інформаційно-психологічні операції противника”, бо свого часу українських військових блокували “стихийні” мітинги, які складалися з людей з російськими паспортами. Нині, за словами офіцера, вже доведено, що це були російські спецоперації. А міністр оборони України бере участь в інформаційно-психологічній операції противника, заявляючи, що мешканці зони конфлікту підтримують рішення президента про розведення військ. За оцінкою Гая, озвученою на телебаченні, до міністра оборони, який шукає привід відвести свої війська з частини території своєї держави, мали б виникнути запитання у Служби безпеки України: “Я на шостому році війни уявити такого не міг. Ми знаємо, що на території України є спецслужби Російської Федерації, знаємо, що вони проводять інформаційні операції, але я ніколи не думав, що в цьому братиме участь міністр оборони України. Ми досі не вміємо повністю давати собі раду з так званими гуманітарними й інформаційними агресіями. Хоч у нас за роки війни було створено дуже багато підрозділів, які займаються інформаційною протидією. Нині це питання піднімається в НАТО. Українські фахівці консультують у цих питаннях Альянс. Я бачу, що вся робота, здійснена у тому напрямі, сходиться на нівець. Тож наступного року, якщо бу-

де розширена збройна агресія Російської Федерації, ми програємо”...

Слова ці дуже страшні. І на їхньому тлі ще страшнішими є акторські слова Володимира Зеленського, що він “24 години на добу думає, як перемогти у війні з Росією”. Можливо, на емоційну частину електорату вони справляють якесь враження. Проте у середовищі військових лунають заяви, що без кардинальної зміни підходу до питань оборони і безпеки Зеленський не втримається у президентському кріслі конституційного терміну.

Поки що нинішній президент не дуже переймається такими заявами-прогнозами. Хоч, як показав прес-марафон, знає про них. Поки що його більше захоплює “висвітлення гріхів” і помилок попередників. “Помилка Порошенка тільки в одному, що йому здається, що він може бути лідером іншого Майдану”, — пере-

конував чи то журналістів, чи то себе Зеленський. Він додав до своєї оцінки попередника “родзинку”, яка показує глибину шнізму: “На його (Петра Порошенка. — М. Л.) думку, він забуває, що він не президент. Навіть не те що забуває. Я боюся, він у це вірить. Я боюся, що це проблеми на фізичному рівні”.

Володимир Зеленський спробував прив’язати “проблеми” Петра Порошенка “на фізичному рівні” до горезвісної “формули Штайнмаєра”. “І ви бачили заяву самого президента Штайнмаєра, німецької сторони і французької сторони, і багатьох європейських засобів масової інформації — вони шоковані, тому що його (*п’ятого президента України*. — М. Л.) риторика міняється, як і змінився його статус”.

Я належу до тих, хто, на відміну від Зеленського, не бачив ніякої “заяви Штайнмаєра”. Його банальний коментар, що до великої мети — миру — треба йти маленькими кроками, не можна вважати політичною заявою, яка змусила б Путіна схаменутися у його реваншистському божевіллі. Навпаки, повчання німецького президента про “маленькі кроки” тільки розбуджують реваншистські апетити у російського керівництва і посилюють несприйняття частиною українських політиків і військових штайнмаєрівсько-путінського “рецепту миру” для України, який став ідеєю фікс Зеленського. Коли будь-які коментарі з цього приводу “Європейської солідарності” легко можна подати як ностальгію за програми, то різкий лист Євгена Марчука до президента ФРН Франка-Вальтера Штайнмаєра, вміщений 11 жовтня на сторінці українського політика у Facebook (передрукований низкою ЗМІ) ніяк ностальгію не годен

назвати. Це свідчення, що існує поважна проблема і Штайнмаєра, і Зеленського. З цього документа наведу лише останній абзац: “Може, керівники Зовнішньої розвідки Вашої країни, які знають реальності нашої п’ятирічної війни з Росією, підкажуть, що Вам потрібно зробити з цією Вашою “формулою”.

Коли проблему Штайнмаєра ще якось можна зрозуміти, бо йдеться про інтереси німецького бізнесу, то проблему Зеленського вже важко зрозуміти. Попри його, озвучені на прес-марафоні, амбіції стати президентом миру він може стати президентом руїни.

Військові та експерти звертають увагу, що міністр Штайнмаєр (нині він президент) свого часу брав участь у регулюванні конфліктів, які розпалювала Російська Федерація. Передусім йдеться про конфлікт в Осетії 2008 року. Там за планом Ш

також відбулося розведення військ. Попри запевняння тодішнього президента РФ Медведева, що розведення військ дасть мир, цього не сталося. Зайняті росіянами території так і залишаються окупованими, а про добробут там можна лише мріяти. До 11-ї річниці окупації Грузії польське телебачення показувало шокуючі матеріали про життя у зоні російської “опіки”. Є над чим подумати і владі, і тим, для кого держава це цінність, а не територія ге-шефту спритних ділків.

З багатьох слів і моментів поведінки в Зеленського, здається, виникає усвідомлення, що він сів не в свої сани. Це відчувалося і на прес-марафоні:

“Загалом з приводу майдану і таке інше. Я нічого цього не боюся. В будь-який момент, в будь-яку секунду. Якщо дійсно суспільство не захоче, щоб моя команда продовжувала, щоб я не був президентом, дивіться, кровопролиття не буде. Я дуже спокійно до цього ставлюся”. Тож В. Зеленський не налаштований конвульсійно триматися за владу, як це свого часу робив Янукович.

Такий розвиток подій не всіх задовольняє. Середовище Путіна-Медведчука устами його глашатая Кравчука “проповідує” кров на Майдані. І пророкує тюрму для Порошенка. Є приповідка: “Не викликай вовка з лісу”. У народі давно вже подекують, що і Кравчук, і Кучма відповідатимуть за свої злочиняння перед Україною. Кучма, як відомо, — хрещений батько олігархату. А Кравчук заклав ґрунт під нинішні проблеми. Виявляється, коли 1992 року він з Єльциним ділив “по-братськи” Чорноморський Флот СРСР з базою в Севастополі, то категорично проти цього був тодішній міністр оборони України Костянтин Морозов. Він відмовився візувати документи російської угоди. Генерал прогнозував, що вся угода з “братським” розподілом флоту з часом закінчиться для України катастрофою. Однак тодішній президент України на хотів чути тих застережень і звільнив міністра оборони.

Отже, образно кажучи, на лацканах кравчуківського президентського піджака є кров захисників України. Тому він не має морального права давати оцінки з приводу нинішньої ситуації в Україні і навколо України.

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Два кольори мої, два кольори...

Прикарпатці славно вшанували свого земляка — Дмитра Павличка у його 90-річний ювілей

Богдан ВІВЧАР,
член Правління і Ради ІФ ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Ініціювала урочистості обласна “Просвіта”, яка заздалегідь рішенням Правління і зверненням до обласної влади запропонувала вшанувати видатного митця, громадського і державного діяча, який чи не найбільше з нині суших доклався до становлення й утвердження Української державності.

— Сьогодні у нас на Франківщині відбувається неординарна подія — ми вшануємо нашого славного земляка — Дмитра Павличка, який став легендою для нашого краю і для України загалом. Талановитий поет, перекладач, державний і громадський діяч, дипломат найвищого рангу, Герой України, — сказав у переповненій залі обласної філармонії імені Іри Маланюк голова Івано-Франківської обласної “Просвіти”, друг, товариш і соратник ювіляра Степан Волковецький.

— Моє покоління пам’ятає Павличка з комуністичних часів. Пригадую, коли після закінчення Львівського університету мене скерували працювати на Урал, я взяв із собою декілька грамплатівок, серед яких Павличкові “Два кольори”, щоб вони нагадували мені про Україну. Те саме можуть сказати тисячі молодих людей, яких тодішній політичний режим розкидав по цілій радянській імперії з метою асиміляції.

Говоритиму про те, що знаю як співучасник тих подій. Стверджую, Павличко зіграв справді історичну роль для нашого краю та України загалом. 1989 рік, 30 років тому, Дмитро Павличко — кандидат у депутати Верховної Ради СРСР по Калуському виборчому округу. Це були перші вибори, в яких наша команда підтримки, а я був у ній, виступала під синьо-жовтими прапорами й національною символікою. І це було в умовах уже агонізуючої, але страшної комуністичної системи, де ще діяли репресивні органи. Ці вибори були могутнім стимулом для національного самоусвідомлення наших краян. Донині пам’ятаю його потужний голос і правдиві слова, що кликали до боротьби за вільну Україну. Голос Павличка був тоді і є тепер голосом українського народу, — зазначив Степан Васильович.

Він нагадав, що знаковою історичною подією стало створення Товариства української мови ім. Т. Шевченка (тепер — “Просвіта”) на початку 1989 року, яке очолив Дмитро Павличко. Сьогодні роль “Просвіти” явно недооцінюють. Насправ-

ді це була по суті своїй не громадська організація, а організація політична, яка єдина з новітніх структур мала право висувати кандидатів у депутати всіх рівнів, чим вона вповні скористалася в березні 1990 року. Це була фактична альтернатива комуністичній партії, яка до того одноосібно панувала в політиці й економіці. В результаті у трьох західних областях — Львівській, Тернопільській та нашій, Івано-Франківській, — комуністи зазнали цілковитої політичної поразки. Водночас Дмитро Павличко був одним із організаторів Народного руху України, який став головною політичною структурою державотворення. Як учасник Установчого з’їзду Руху у вересні 1989 року, пам’ятаю, що за пропозицією Павличка першим головою Руху обрали Івана Драча, а відповідальним секретарем — дисидента Михайла Гориня.

— Стверджую, що основні засади зовнішньої політики України після проголошення Незалежності, зокрема, інтеграцію в Європу і НАТО були сформульовані не тодішнім міністром закордонних справ Зленком і навіть не президентом Кравчуком, а пізніше Кучмою, а комісією закордонних справ Верховної Ради України, яку очолював Дмитро Павличко, — продовжив промовець. — Лише два факти. 1992 року, одразу після проголошення Незалежності, з його ініціативи була направлена група депутатів у складі Богдана Гориня, Анатолія Касьяненка і мене на засідання Генеральної асамблеї Ради Європи. Тоді, коли Україна ще не була її членом. Кожен з нас мав слово на засіданні Генеральної асамблеї, ми мали статус спеціально запрошених гостей. Потрібно було заявити про нашу позицію на світовій арені. І було важливо, щоб світ почув нас як представників новоствореної держави, і щоб наша позиція була відмінною від позиції Росії. Це ми з успіхом зробили.

Факт другий. 2000 рік. Під час наради послів України у президента Кучми, на той час посол України в Польщі Павличко наполегливо пропонує президенту запросити з візитом в Україну Папу Римського Івана Павла II як знакову фігуру західного світу. Як посол України в Грузії підтримував цю пропозицію, повідомив про дуже успішний візит Папи Римського в православну Грузію. Наголосив, що в Україні, на відміну від Грузії, живуть мільйони греко-католиків і римо-католиків. Не сумніваюся, що ця пропозиція Павличка зіграла чи не вирішальну роль в ухваленні Президентом відповідного рішення. Знаємо, що візит Папи Римського був справді історич-

ною подією, більше двох мільйонів наших громадян взяли участь у акціях прийняття високого гостя...

Таких фактів у багатогранній діяльності Дмитра Павличка сотні. Не всі знають, що Акт проголошення Незалежності України в остаточному варіанті запропонував саме Дмитро Павличко.

Маємо всі підстави гордитися нашим славним земляком, Великим українцем.

Промовець запрошує на сцену ювіляра, якого зала стоячи зустрічає оваціями. Дмитро Васильович дякує краям за таке пошанування і дарує вірш-подяку:

*Франківщино! Моя висока земле,
З твоєї глини я, з твоєї страждань.
Засну, але ніколи не задремле
Твій дух, що наказав мені: “Повстань!”
То вересень, що взяв мене від плуга,
Забрав батька, а дав перо їй напір...
Я твій листок. Я крил твоїх пір’їна...*

Дмитро Васильович згадує буремні часи постановня української Незалежності, до якої докладалися тисячі українських патріотів. І насамперед наші краєви. Згадав вибори до Верховної Ради СРСР 1989 року, на яких він і, як тепер кажуть, команда підтримки першими з усіх ішли під синьо-жовтим прапором, думкою полинув у часи творення Товариства української мови, Руху, Всеукраїнського референдуму 1991-го...

А ведучі переносили присутніх у творчу кузню ювіляра, бо ж чи не кожен рік-два з-під його пера виходили збірки поезій, есеїв, роздумів. І щемно-сердечне зізнання любові до матері, до краю, до України... Два кольори мої, два кольори...

Пісні ювіляра і щирі посвяти дарували йому народні артисти України Михайло Кривень, Іван Дерда з Чернівців, заслужена артистка України Оксана Кречко, професійні, народні колективи. А сам винува-тець торжества вторив їм, читаючи свої

вірші, давніші й учорапні, в яких він звертається до нинішнього президента і пропонує: якщо він буде Україну — “ось моя рука!”. Водночас застерігає: “Якщо хтось хоче продати Україну, хай буде проклята його хода”.

А коли вшкварили яблунівські троїсті музики, ювіляр не стримався і під оплески зали заспівав коломийки. Шевченківського лауреата вітали, вручали подарунки і квіти міський голова Руслан Марцінків, від імені голови облдержадміністрації та обласної ради — заступник керівника облдержадміністрації Віталій Федорів, начальник управління культури облдержадміністрації Володимир Федорак, ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Ігор Цепенда, від Коломийської “Просвіти” — її голова Василь Глаголюк (на свято з Коломій прибуло Правління “Просвіти” у повному складі), друг дитинства, відомий хірург Микола Кейван, професор, академік Володимир Качкан, просвітянка Марія Слободян, яка прочитала вірш поета, та інші.

Зведений хор разом з усім залом зичили Дмитрові Васильовичу многих літ. А на самкінець виконали гімн ОУН “Зродились ми великої години...”

Справді-бо, народився ювіляр у час зародження ОУН, у велику годину боротьби і творення української державності й підхопивши те знамено, гідно проніс його у нинішній час... Через любов і гіркоту невдач... Червоне — то любов, а чорне — то журба... Хай її не буде у житті ювіляра. Та і в нашому.

Урочистість завершилася, а учасники зустрічі ще довго не відпускали Дмитра Васильовича, вітаючи, просячи автографів, дискутуючи про таке розхристане сьогоднішнє Україну.

Наразі власниця рушника проживає за кордоном. Однак пощастило зв’язатися з нею у соціальній мережі і розпитати про долю цього рушника. Було відрядно, що ця мила жінка швидко відгукнулася, написала цікаву розповідь та ще й додала: “Пам’ять має жити”.

“Рушник цей пам’ятаю з дитинства, як велику цінність, — пише В. Лейко. — Тільки на Пасху і на Празник... мама розстеляла його зверху на грубці. І я з цікавістю

розглядала візерунки. Коли я виросла та почитала про родину Драгоманових-Косачів, мене стало переслідувати питання — що за рушник, яким чином він пов’язаний з Драгомановим? Отож уже дорослою, в одному з учительських журналів знайшла адресу вашого музею і подумала, що в музеї повинні щось знати. Таким чином одного прекрасного дня рушник приїхав до вас. Мама на той час ще була жива і сказала, що такі речі з дому не відвозять”.

А далі продовжує: “Мамі було приблизно 14 років, коли із Києва приїхав у село земляк, чи родич далекий, чи товариш

Історія одного рушника

В експозиції музею Лесі Українки представлено унікальний витвір народного мистецтва — вишитий і вимережаний рушник з присвятою “Борцю за волю і освіту українського народу Михайлу Петровичу Драгоманову. Коли битись, то не миритись”. Цю реліквію подарувала музею Валентина Лейко з Вінниччини.

батьків... Він був, жив, служив, також не знаю як правильно сказати, у Києво-Печерський Лаврі... був протоієреєм. За моїми підрахунками це був 1947—48 роки. Голодні роки, коли в обмін на їжу, на хліб міняли і цінні речі в Україні. Але я не кажу, що це був обмін. Мама говорила, що це подарунок. На жаль, мами немає вже 20 років, запитати нікого...

Мамина сестра була у нас як історичне джерело, все пам’ятала і розповідала численні історії. Я записала все, що могла про село, історію родини. Немає і тьоті давно. Із її розповідей є один сюжетик, який може підійти до мого.

В одній сільській родині підростає

хлопчик-сирота. В сім’ї було чимало своїх дітей. І коли хлопцю виповнилося 14, батько зібрав торбу харчів і сказав: “Ми тебе виростили, а тепер сам живи. Іди, і можеш повернутися, хіба що, як станеш батюшкою”. Минуло багато років. Одного недільного ранку старий чоловік прийшов до церкви на службу, а богослужіння проводить його прийомний син у чині протоієрея. Можливо, це одна і та сама людина...” Валентина Лейко припускає, що авторами рушника можуть бути майстри з Чернігова або Києва.

Після цієї розповіді рушник над портретом М. Драгоманова вже не здається “німим” експонатом. Він “заговорив” з відвідувачами. Його історія — цікава, але, як видно, мало досліджена. Дуже хотілося б, щоб науковці з інших музеїв долучилися до дослідження цього експоната.

Г. ПИЛИПЕНКО,
старший науковий співробітник
Новоград-Волинського літературно-меморіального музею Лесі Українки
Спогади друкуються вперше з дозволу
В. Лейко

Віталій МІХАЛЕВСЬКИЙ,

голова Хмельницького ОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, заступник голови Оргкомітету фестивалю “Слово єднає!”

Цьогоріч фестиваль згуртував літераторів-початківців та знаних авторів з Хмельниччини, інших куточків України та сусідніх держав. Серед них — Мирослав Дочинець (Мукачеве), Михась Скобло (Білорусь), Ірина Федорчук, Олег Ратніков, Сергій Головатюк (Вінниця), Людмила Ромен (Суми), Мар’яна Лелик, Олена Осмоловська, Олена Трубайчук (Київ), Ірина та Микола Сичови (Старобільськ), Лора Підгірна (Кам’янець-Подільський), Дара Корній (Львів).

Найбільше заходів було проведено в центральній бібліотеці та філіях Хмельницької міської централізованої бібліотечної системи (директор — Тамара Козицька). Хмельничани тут зустрічалися з авторами, книги яких було видано 2019 року відповідно до Програми підтримки книговидавання місцевих авторів та популяризації української книги у місті Хмельницькому на 2018—2020 роки “Читай українською”. У БібліоХабі центральної міської бібліотеки відбувся кластер літературних новинок. Цікавим нововведенням стало представлення проекту “Графіка української мови” художника-графіка, каліграфі Василя Чебаніка (презентацію проводила учений секретар Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки Олена Трубайчук).

Приємно, що активними учасниками фестивалю стали школярі та студенти. Особливо відзначилися літератори і театралі з поетичного клубу “Роса” та студентського літературного театру “Глорія” Хмельницького національного університету (керівник — старший викладач Таїсія Коваль). А в центральній бібліотеці для дітей №12 відбулася читачка конференція “Як викликати дитячу книгозалежність: лайфхаки від суперчитачів”.

Надзвичайно цінною у рамках літературного свята була грандіозна за своєю суттю для Хмельницького подія — ток-шоу “Якою повинна бути книга ХХІ століття”. Тут обговорювали питання, що

Українським словом об’єднані

З 16 до 28 вересня вже вчетверте у рамках святкування Дня міста Хмельницького проводився міський літературний фестиваль “Слово єднає!” Фестивальні заходи відбувалися у бібліотеках Хмельницької міської централізованої бібліотечної системи, Хмельницькій обласній бібліотеці для дітей ім. Т. Шевченка, Хмельницькому обласному літературному музеї, монотеатрі “Кут”, культурно-мистецькому центрі “Ветеран”, дитячій школі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, Хмельницькому національному університеті, гуманітарно-педагогічній академії, політехнічному та музичному коледжах, кооперативному торговельно-економічному інституті, Хмельницькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, медіатеці ліцею №15 ім. О. Співачука, навчально-виховному об’єднанні №5 ім. С. Єфремова.

цікавлять і письменників, і читачів: якою має бути книга ХХІ століття? Які теми у сучасній українській літературі заслуговують на висвітлення? Якій книзі віддає перевагу сучасний читач — електронній чи паперовій? На що звертає увагу сучасний читач при виборі книги для прочитання? У ток-шоу взяли участь освітяни, літератори-по-

для багатьох місцевих можновладців незручно; сучасному українському літературному процесу не вистачає доступності, живого спілкування письменників з читачами з маленьких українських міст, інвестицій у літературно-мистецькі дії не лише всеукраїнського, а й регіонального формату.

чатківці, знані автори з Хмельниччини, спеціальні гості, найактивніші читачі міських бібліотек. Учасники прес-конференції відзначили гострий і постійний наступ русифікації, навіть останнім часом, під час війни на сході України. Прикро, що величезна кількість молодих українців виїжджає на навчання до Польщі та інших країн Європи; сьогодні історія України початку ХХ століття продовжує залишатися

Фестиваль об’єднав не тільки літераторів України, а й цілі області. У центральній міській бібліотеці відбулася презентація літературно-публіцистичного альманаху “Південний Буг”, №4. Вона вперше проводилася водночас у трьох бібліотеках — Хмельницькій міській центральній бібліотеці, Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. К. А. Тімірязєва, Миколаївській центральній міській бібліотеці

ім. М. П. Кропивницького. Спілкування організували через скайп-зв’язок, у бібліотеках Вінниці й Миколаєва були присутні автори публікацій “Південного Бугу”, №4.

У заключний день фестивалю заходи відбулися у сквері ім. Т. Г. Шевченка біля пам’ятника Тарасу Шевченку. У святковій програмі була виставка книг подільських авторів “Барви подільського слова”; виступи спеціальних гостей фестивалю; автограф-сесії; книжковий ярмарок, книжкові виставки-розкладки історико-краєзнавчої та художньої літератури місцевих авторів і гостей міста; презентація книговидавців Хмельницького.

Наше місто — одне з небагатьох, де підтримують прагнення людини до високого слова та знання своєї історії. Свідчення цьому — матеріальна підтримка та участь у Фестивалі міського голови Олександра Симчишина, заступника міського голови Галини Мельник, начальника управління культури і туризму Артема Ромасюкова та багатьох працівників сфери культури міста Хмельницького. У нас діє Програма підтримки книговидавання місцевих авторів та популяризації української книги у м. Хмельницькому на 2018—2020 роки “Читай українською” зі щорічним фінансуванням у 400 тис. грн. А в ході проведення Фестивалю “Слово єднає!” Олександр Симчишин оголосив у Хмельницькому два тижні літератури.

Фестиваль ще раз визначив і підтвердив, наскільки важливою та вагомою для України і кожного українця є українське слово, українська книга, прекрасна українська мова:

*Нас доля єднає і слово єднає,
Міцнішає дух із чеснот і свобод.
І друг нехай знає, і ворог хай знає:
Ми є український великий народ!*

*У сад наш квітучий сусід закидає
Знов зерна гібридні для зайд і заброд.
Та друг нехай знає і ворог хай знає:
Ми є український єдиний народ!*

*Від сходу до заходу — зоряний краю,
Від півдня до півночі — краю щедрот.
І друг нехай знає, і ворог хай знає:
Ми є український могутній народ!*

*Хай пісня лунає, хай правда лунає:
Де сила у правді — того не збороть!
Нас слово єднає, навіки єднає
Унепереможний, безсмертний народ!*

Ольга ВОЛКОВА,
членкиня ХОО ВУТ “Просвіта”

14 жовтня у Молодіжному парку Харківська “Просвіта” за традицією зібралася біля каменя УПА, бо ж великі свята припадають на цей день. Свято Покрови символічно об’єднує і суто релігійні урочистості, і вшанування наших героїв: предків-козаків, воїнів УПА і всіх захисників України. І загиблих, і живих, від давнини до сьогодні. Тож просвітяни та й просто небайдужі громадяни вже вкотре зібралися вшанувати героїв. На урочистості — не хочеться казати “мітинг”, адже захід відбувся у більш камерній атмосфері. Почалося з виконання славня. Голова Харківського обласного об’єднання “Просвіти” Анатолій Сергієнко виголосив невелику промову та надав слово отцю Віктору Маринчаку, духовному наставникові українських патріотів, настоятелю храму святого Іоана Богослова. Отець Віктор згадав у проповіді про одвічне протистояння чесних працьовитих

Гуманітарії — захисники Вітчизни

творців та загарбників (ординців, москалів). Читав молитви за упокій загиблих та за захист живих захисників України.

З нагоди знаменної дати Почесною грамотою Всеукраїнського товариства “Про-

світа” відзначено знаного шевченкознавця Миколу Петровича Семенюка. Як слушно зазначив голова сковородинівського осередку харківського відділення “Просвіти” Ігор Алексєєв:

— Гуманітарії — потужні захисники Вітчизни, адже вони творять культуру, формують світогляд, впливають на розвиток майбутніх поколінь, скеровують суспільство. Від них залежить громадська думка та ідеали народу. Велика честь бути просвітянами, перебувати в одній організації з найвидатнішими та найпатріотичнішими науковцями.

Військовий волонтер, майданівець Костянтин Олійник був нагороджений Почесною грамотою ХОО ВУТ “Просвіта”. Присутні на акції широко привітали нагороджених і побажали їм успішно продовжувати наукову, творчу та громадську діяльність. Запам’яталися висту-

пи начальниці Південно-східного міжрегіонального відділу Українського інституту національної пам’яті Марії Тахтаулової та просвітянського старійшини, давнього політ’язня та борця за Україну Анатолія Здороного.

Кульмінацією заходу став виступ кобзаря Назара Божинського, який виконав старовинну козацьку пісню. Присутні поклали квіти до пам’ятного каменя та ще раз привітали один одного зі святами. Хочеться побажати всім просвітянам, справжнім патріотам успіхів на образах ними теренах. Сподіваємося, що подібні акції стануть більш масовими, набудуть популярності серед молоді, адже день Покрови — це свято надії на Божу допомогу та пам’яті про видатних співвітчизників, на яких маємо рівнятися. Це свято, яке єднає покоління крізь час і простір, бо в Бога всі живі та всі ми постійно під покровом Богородиці, головної Захисниці України!

Земний уклін усім оборонцям нашої держави та землі — всім, хто робить світ безпечнішим. Слава героям війни та праці, слава Україні!

Хлопці, що відкрили нагість короля

Олекса РІЗНИКІВ, письменник, двічі репресований Совецького Союзу

Закінчення. Поч. у ч. 41 за 2019 р.

Уривок з протоколу допиту 1 жовтня 1959 р.

Допрашиває підполковник Менушкін, нач. особого отдела КГБ в/ч42860.

Вопрос: Среди изъятых у вас сегодня при обыске документов и записей имеется стихотворение, озаглавленное “ВАМ”. Расскажите, какие мотивы побудили Вас к написанию этого стихотворения и что Вы хотели им выразить?

ОТВЕТ: Действительно, среди изъятых у меня сегодня при обыске различных записей имеется напечатанное мною в 1957 году стихотворение “ВАМ”. Последнее является попыткой подражания Маяковскому, который в недалеком прошлом был одним из любимых мною поэтов, и я увлекался его произведениями раннего периода. Как видно из текста этого стихотворения, я пытался выразить в нем идею существующего в Советском Союзе социального неравенства, а точнее, имущественного неравенства между отдельными слоями населения.

Вопрос: Какие слои населения Вы имели в виду в этом стихотворении, в частности, кого подразумевали под “раздетым народом” и людьми, “о счастья кричащими, а втихомолку пьющими сок их”?

ОТВЕТ: Под употребляемыми в моем стихотворении “ВАМ” выражениями: “...что вами народ раздет”, “...вам ли, о счастья кричащим, а втихомолку пьющими сок их...” я имел в виду людей, получающих низкую зарплату в пределах до 400 рублей, и с другой стороны, население, получающее зарплату в пределах 2000—3000 рублей и выше.

Вопрос: Ваш ответ непонятен и нелогичен, если учесть, что зарплату в 2000—3000 руб. получают и квалифицированные рабочие, и значительное количество людей умственного и физического труда, работающих на благо советского народа.

ОТВЕТ: Я считаю, что людям с низкой зарплатой также нужно одеваться и питаться. Кроме того, ко второй категории людей, раздевающих народ, кричащих о его счастье, а втихомолку пьющими сок их, я отношу спекулянтов и взяточников.

Вопрос: В изъятых у Вас при обыске записках имеется в одной из тетрадей рассказ, датированный 16.7.58 г. и озаглавленный “А все-таки хорошо!” (письмо в газету). Кому он принадлежит и кем написан?

ОТВЕТ: Упомянутый выше рассказ “А все-таки хорошо!” (письмо в газету) написан мною и принадлежит мне.

Вопрос: Что Вас побудило написать этот рассказ?

ОТВЕТ: Меня побудило к написанию этого рассказа все, что там написано. Мне казалось, что все то, что изложено в этом пародийном “письме”, соответствует действительности.

Вопрос: Не находите ли Вы, что Ваше, с позволения сказать, “произведение” носит пасквильный характер, а именно: в своем рассказе “А все-таки хорошо!” Вы пытаетесь отдельные моменты возвести в степень, обобщить их и таким образом опорочить экономическое положение советского народа и те мероприятия, которые проводятся партией и нашим правительством по повышению его жизненного уровня?

ОТВЕТ: Нет, не нахожу. Своим рассказом “А все-таки хорошо!” я хотел сказать, что нужно видеть не только хорошее, но и плохое, кричать о нем, чтобы быстрее искоренять это плохое...

Звернуть увагу на спокойный тон беседы, на отце великие В у зверненні до мене: Вы; на мій легкий гумор: “Меня побудило... все то, что там написано...”

Що ж, це перший день арешту. Перший допит. Перше зіткнення з холодною бездушною машиною Імперії.

Ось допитують мого співучня по училищу радіометристів, Мокляка Володю.

“Резников заявлял, что в жизни у нас (т. е. в СССР) существует несправедливость, так как имеются большие различия в размерах заработной платы. Говорил, что в Америке рабочие лучше обеспечены, чем в Советском Союзе. В подтверждение этого он заявлял, что в Америке на трех рабочих имеется одна автомашина, а у нас автомашин мало и дорого стоят. Этот разговор между нами был в мае 1959 г. в учебном корпусе во время перерыва. Исходя из этого разговора, я сделал вывод, что Резников проявляет недовольство устройством жизни в СССР...”

Страшній злочин, пане Менушкін! 13 грудня 1959 року його знову допитують, і перше питання:

“На допросе 22 октября 1959 г. Вы показали, что Резников в вашем присутствии допускал политически вредные высказывания. Уточните, как реагировали присутствовавшие на подобные высказывания Резникова?”

ОТВЕТ: 22 октября 59 г. я, в основном, рассказал все. Дополнительно я вспомнил, что Резников среди слушателей на радиотехнической школе высказывал недовольство освобождением от занимаемой должности маршала Жукова, в частности, он заявлял, что Жуков имел большие заслуги и его освободили от должности в то время, когда он был в Югославии. Это Резников считал вероломством и говорил, что Жукова, якобы, боялись, поэтому так с ним и поступили...

Ну, а це ще жадливіше!

А ось покази Валентина Венделовського, на час допиту — зав. секретною (!?? — знай наших!) частиною:

Вопрос: По каким конкретно вопросам и в чем заключались неправильные (!?? — О.Р.) мнения его по политическим вопросам?

ОТВЕТ: Примерно до 27 мая 1959 г. в нашей печати очень широко обсуждался вопрос о заключении мирного договора с Германией и превращении Западного Берлина в свободный город. В связи с этим Резников примерно в то же время обращался ко мне в окружении других лиц с вопросом: “Почему Советский Союз возражает против проведения “свободных” выборов в Германии?”

Я дал ему объяснение, соответствующее позиции нашего Советского правительства. Не соглашаясь со мной, Резников заявлял, что это не демократично. Более резко своих мнений по этому вопросу в беседах со мной Резников не высказывал, хотя с подобным вопросом Резников ко мне обращался несколько раз и при этом говорил мне, что я говорю ему не свои мнения, а мнения советской печати. Из этого я заключаю, что Резников имел иные мнения по этому вопросу...

Резников был не прав в оценке творчества Маяковского, поэзию которого, критикующую недостатки нашего движения первых лет советского государства, Резников автоматически переносил на более поздний и даже современный период нашего развития, хотя перед творчеством Маяковского Резников преклонялся...

Як вам така закрученість?! “Поэзию которого... переносил на более поздний период...”?! Боже наш, який період ми з вами пережили! Ви вдумайтесь у ці питання і відповіді, вникніть у ту примітивнудурацьку атмосферу, яка нас оточувала, якою ми дихали, за межі якої ми не могли, не мали права виборсатись! “Не смей свое суждение иметь!” Тим більше — вилловлювати його! І наскільки ми зараз вільніші, розкутіші, сміливіші, мудріші!...

Ось стор. 62 першого тому справи. Відповідає Анатолій Зайченко, мій однокашник по училищу радіометристів, допитуваний, ясна річ, у дні мого арешту.

“Резников, например, высказывал, что,

якобы, у нас в СССР очень трудно приобрести необходимую вещь, а в капиталистических странах это сделать легко. Особенно Резников спорил по поводу покупки легковых автомашин и товаров широкого потребления. По этому вопросу с Резниковым многие спорили и доказывали ему неправильность его взглядов”.

Га? як вам це? “Читайте, завидуйте — я гражданин Савейскава Саюза!” — казав Маяковский. Але ж далі, далі читаймо!

“Очень часто Резникова критиковал матрос Мокляк Владимир, который по поводу высказываемых Резниковым мнений прямо говорил ему: “Комсомолец, а чепуху говоришь”.

Резников среди личного состава пытался доказывать, что у нас в СССР, якобы, очень низкая оплата труда в колхозах. По этому вопросу даже я лично пытался опровергнуть неправильные мнения Резникова”.

Влітку 1958 року я, працюючи в театрі, мешкав у кімнатці, яка була ґуртожитком театру — там нас було троє. Ось допитується Володимир Кубишкін, початкуючий актор, хорист, високий і незграбний трохи:

“Эти стихи мне не нравились, так как они по своему содержанию упаднические, пессимистические и чувствовалось преклонение перед Есениным... Помню факт. Вскоре после того, как Резников стал работать, я читал книгу “Голубая стрела”. Резников спросил меня, что я в ней нахожу хорошего. Я: что она о заброске штинов. Резников, выслушав это, заявил, что это ерунда, зачем я этим интересуюсь, ведь они же меня не трогают. Я вновь возразил Резникову, что речь идет не о личном и личных интересах, а о подрыве нашей экономики и могущества общественного строя. В этой полемике мы очень поспорили, но Резников так и остался при своих мнениях. С этого времени Резников никогда не затевал со мной разговоров, касающихся нашей советской действительности и мы даже перестали вместе ходить на работу”.

Так-так, правду сказав. Мені просто стало нецікавим з ним спілкуватися. Та його в театрі і називали “кугудом”.

Допитують художника театру Віктора Соченка.

Вопрос: Как вы можете охарактеризовать Резникова в политическом отношении?

ОТВЕТ: Мне трудно это сделать — я мало его знал. Стихи читал. Один рассказ о каком-то нищем или слепом. Содержание я не помню, впечатление нехорошее, так как в рассказе все описывается в мрачных красках. Я сказал Резникову, что так можно писать только о жизни старой царской России. Увлекался стихами Есенина, некоторые читал наизусть... Материально обеспечен Резников был плохо, и это сказывалось зачастую в том, что у него были упаднические настроения. Он мне говорил, что ему тяжело сводить концы с концами, и в этом отношении был недоволен своим положением.

Я помню, что Резников увлеклся абстрактным искусством, любил рассматривать в журнале “Польша” иллюстрации художников-абстракционистов, восторгаясь ими и доказывая, что живопись эту нужно уметь понимать.

Вопрос: При каких обстоятельствах и в связи с чем Резников, беседуя с вами, возводил клевету на советскую действительность, проводимую компартией и Советским правительством политику?

ОТВЕТ: Открыто антисоветских высказываний со стороны Резникова я не слышал. Не могу припомнить, чтобы он сознательно возводил клевету на нашу действительность, коммунистическую партию или советское правительство...

Порівняйте запитання і відповідь. Самим питанням у свідомість свідка втовкмачується думка: Різників — “антисоветчик”. Та Соченко був, мабуть, твердим горішком. На жаль, я його майже не знав...

Так само досліджувалася ноосфера Володі Барсуковського, його “упаднические и пессимистические стихи”. Володя дуже точно проаналізував причини виникнення у нас таких настроїв і таких намірів:

“...Мы читали друг другу свои стихотворения (я и Резников), находили много общего в высказываемом. На работе я увидел и сопереживал с жизнью, что называется, вплотную, увидел двуличие, бюрократизм, и это очень поразило мое сознание, привыкшее во всем усматривать что-то романтическое и возвышенное, в книгах, кроме того, я угля-

дел почему-то только хорошее, а в жизни, наоборот, видел только много отрицательного. Я боролся с самим собой, искал мучительно выхода и не находил.

Несколько раз с Резниковым касался нашей жизни, и мы почему-то находили, что она устроена плохо. Как устроить лучше? — мечтали и спрашивали себя мы, романтически настроенные”.

Га? Який чудовий аналіз, яке проникнення у нашу юнацьку психологію!

Але ось тут дійшов я до основного, що трапилося зі мною в камері. 16 жовтня у газеті “Правда”, яку мені щодня закидали через “кормушку”, я прочитав, що у Мюнхені 15.10.1959 р., себто, напередодні, помер Степан Бандера. Через дві-три години слідчий, пронизливо дивлячись мені в очі, повідомив те саме. Я, інтуїтивно відчувачи якусь підступну пастку, здається, запитав у нього: хто це такий? Хоча я деше знав про боротьбу УПА, бо в училищі був один демобілізований з війська хлопчина, що перебував-служив на окупованій Советами території Західної України і за чаркою щось розповідав...

Така — зумисне простакувата — моя реакція на це повідомлення, та ще мої писання російською мовою, та ще мої листи батькам російською (“Здравствуйте, дорогие папа и мама... Ваш сын Алексей”) призвели до того, що слідчі надали на теми України зі мною не говорили.

А я — раптом — в камері! — сам — приходжу до істини!!! Сталося це так. Лежу я на тапчані і читаю Іллі Еренбурга книжечку “Годы, люди, жизнь”. І зустрічаю там розповідь про те, як автор із Франції переїздить кордон з Бельгією. І так собі між іншим повідомляє, що мова у Бельгії французька. Це в мені зачіпає якісь струни. Я ще раз перечитую. Логічно випливає думка — а чому ж тоді Бельгія існує незалежно від Франції? Раз мова одна, то має бути одна держава!

І тут моя думка перескакує на нашу країну. А чому ж ми з Росією в одній державі? У нас же різні мови! Я у школі вивчав українську і російську! Дві мови! Різних! Значить, ми маємо бути окремими державами!

Можете уявити, що раптом почалося у душі мій? Мене досі дивує ота емоційність, з якою я зробив своє відкриття. Я бігав по камері, я рвав волосся на голові. Серце мені заходилося! Як це так, щоб я був такий неосвічений!? Мені 20 років, а я не знаю, що Україна в неволі! Та вона ж має бути самостійною, незалежною державою! Чому ж я напам’ятаю перші два томи Маяковського, а Тараса, а Лесі Українки, а Івана Франка не знаю!? Так це ж мої поети! Я ж українець!!! Чому ж я писав Ваш сын Алексей?? Я ж українець, а отже, я — Олекса!!! Чому ж я Різников? Я ж маю бути Різників, або Різниченко! І взагалі — як я міг забути про свій народ?

І це було у душі мій кілька днів. Я дав собі слово вступати на українську філологію, якщо не розстріляють, чи не дадуть років 10—15.

Пізніше у містерії “БРАН” я це описав такими словами:

Я в еміграції духовній у юності перебував.
Був яничаром майже повним,
і власну мову забував!
Якраз тоді душа Степана, осиротівши в чужині, шукала душу безталанну, щоб знак життя черкнути на ній.
І ця знай прийняв, як хлосту!
Він душу юн роз’явив — і яничарство, мов короста, опало з мене — я прозрів!
Побачив раптом Україну, дітми забути, в кайданах!
До неї, ставши на коліна, заговорив словами сина, благав: прости мене, страдна!...

Тим часом слідство ішло своїм ходом. Я досі вдячний Богу, що мені вистачило глуду не казати про своє відкриття нікому! Навіть отому підсадному, що був у камері. І це мене врятувало. Бо якби слідчі дізналися про моє раптове українофільство, мав би я років 7. Про цю можливу перспективу я дізнався уже в таборі, де полонені воїни УПА роз’яснили нам з Володею наш малий строк — по півтора року.

Ми з Володимиром майже щиро, майже

усе розповіли, покаялись, намагаючись не втягувати інших. Судив нас військовий трибунал Одеського військового округу, оскільки я — військовий моряк.

До дня суду і я, і Володя, з яким нас звели разом 1 січня 1960 року, знайшли спільну мову щодо України, бо він, хоч і одесит, з мамою розмовляв українською, як і я зі своїми батьками.

Ми стали національно-свідомими людьми, зрозуміли, що, за словами В. Висоцького, “все, что писал поэт, — это бред”. І ми відмовлялися від минулого “бреду”, ми вирішили присвятити себе Україні, визволенню її з колоніальної залежності. І тому, коли мені 19 лютого суддя Горбачов запропонував говорити останнє слово, я твердо пообіцяв створити, збудувати **друге життя**, прочитавши вірша, написаного у ніч перед заключним днем судових засідань (суд тривав з 15 до 19 лютого 1960 року).

Я долго думал.

Дни и ночи.

*И как машину в мастерской,
своею собственной рукой
я жизнь свою не между прочим,
а специально разобрал,
и каждый день, как винтик малый,
и каждый месяц, словно вал,
я со вниманьем небывалым
пересмотрел и перебрал.*

О, сколько грязи, сколько пыли...

*Когда, откуда, почему
детали эти запылились —
я не пойму!*

Нет, не пойму.

*Я все прочистил, все я смазал
суда, раскаянья слезой,
пересмотрел душевным глазом —
и вот они передо мной:*

*из тех же мускулов и кожи,
из тех же глаз,
из тех же рук —
другую жизнь собрать я должен
и я кланусь,
что соберу!*

Суддя Горбачов мало не аплодував мені і дав нам по півтора року таборів суворого режиму, хоча прокурор прохав дати мені чотири, Володі — три. Прокурор навіть протест писав, але Верховний суд залишив нам по півтора року.

Дорогою до Мордовії ми співали українських пісень, посилено опановували розмовну нашу, півзабуту нами, рідну мову, писали вірші і листи додому, уже — українською. А ще я складав у столипінському вагоні такого вірша, сповненого вибачень перед Україною:

*Жевріють на обрії зорі,
і місяць, самотній юнак,
когось вигляда на просторі,
але не знаходить ніяк.*

*Мовчать тополеві алеї,
схилилися верби сумні,
верхів'ям своїм над землею
вклоняючись низько мені.*

*Прости, дорога Україно,
я вперше лишаю тебе.
Незвідана доля закине
мене за Уральський хребет.*

*Чарівнії ночі духм'яні,
як довго не бачити вас?
Як довго в важкому чеканні
Вбирати в багаття прикрас?*

*Як довго надією душу,
жалею і тугою палити?!
Я вірність тобі не порушу.
та серце щось дуже щемить...*

*Про тебе там хто нагадає,
чарівна веснянка моя?
Лиш місяць, що зараз сіяє,
і там буду бачити я.*

У мордовському таборі нас поселили в переповнені бараки, аж на третій ярус. Тож Зелені свята ми стрічали серед клечання, яким прикрасили воїни УПА бараки. І я написав отакого вірша:

*Лопате листя клена
схилилося до мене.
Я кленом цим зеленим квітчав свою постіль.
В цей тихий вечір синій
я знов до тебе лину,
далека Україно,
і знов молю: “Прости!
Прости, моя кохана,
страднице безталанна,
навіки нездоланна,*

*дорожча за життя,
що я не знав про тебе,
що я не чув про тебе,
не бачив те, що треба,
за купою сміття.*

*Тепер я бачу, ненько,
твої хати біленькі,
твої річки бистренькі,
степи твої й поля,
козацькій жупани,
сміливі отамани,
твої відкриті рани,
страдалище моя...*

*А я співав про квіти,
про сум душі своєї
і мову, рідну мову
вже починав втрачати,
Дозволь же над тобою,
над долею твоєю
оновленому серцю,
коханая, ридати.*

А хіба треба ридати? Чи щось інше необхідно робити?

Такі питання, сміючись і дещо кепкуючи з мене, почали ставити мені мої нові товариші по неволі — колишні воїни Української Повстанської Армії, яких у таборі було понад тисячу! Вони не падали духом, хоча і мали максимальні строки — по 25 років.

У таборі 80-90 відсотків населення — українці. Здається, що головний ворог імперії — це ми. Воїни УПА переважали, вони мали строки по 10—15—25 років. Усіх їх брали в полон пораненими, лікували, іноді дуже довго. А потім судили і... давали смертну кару. Через кілька страшних місяців чекання розстрілу їм міняли вирок на 25 років каторги.

Жахливо, але багато тисяч було розстріляно, та ці, яких я застав у таборах Мордовії, уже відсиділи по 15 років. Вони раділи хрущовській відлизі, яка здавалася раєм після жахливих років сталінських мордувань. До того ж, у таборі того літа засідав народний суд, і щоденно проводив пересуд, бо ж натовді вийшов новий Кримінальний Кодекс, де найдовшим був строк 15 років замість колишніх 25. Тож суд звільняв щодня по 25—30 осіб, з формулюванням “да атсіженнава”. Десь до вересня ми вже опустилися до першого ярусу ліжок

Якось так вийшло, що ці люди взяли шефство над нами, молодими, давали читати потрібні книги, розповідали про свої “карні справи”, вчили нас мови, історії України, особливо історії визвольних змагань, патріотичних пісень. Ну і, звичайно ж, українського славня — “Ще не вмерла Україна”. Від них я дізнався про тризуб, синьо-жовтий прапор, про надзвичайну історію “Просвіти”, про “Січі”, які були у кожному селі, про Симона Петлюру і Євгена Коновальця...

Я зрозумів, що їхні сотні, чоти, рої були прямим продовженням козацьких сотень і армій. Так, це було уже справді наше військо, яке чітко знало, що воно бореться за Україну!

Часто вони розповідали про бої з фашистами і кагебістами. Але частіше про те, як їх переслідували, винищували фашисти. Хлопці переконували мене в тому, що вони не співпрацювали з окупантами, бо ж советська пропаганда підло і підступно постійно звинувачувала їх у цьому. Та я й сам зрозумів правду, коли побачив, з яким презирством, з якою зневагою і огидою ставились упівці до кількох колишніх поліцаїв, які і тут, у таборі, принижено співпрацювали з адміністрацією, що вважалося ганебним для всіх нас.

Тому я ще тоді для себе визнав УПА воюючою стороною у Другій світовій війні і сприймав їх як **героїв справедливої визвольної війни**, рівних козакам Хмельницького і Мазепи.

У таборі я здружився із Сашком Григоренком, теж колишнім військовим, як і я. Він служив аж в Азербайджані, написав кілька віршів, де згадав-похвалив угорців (пригадую слова: “Підіймає прапор Імре Нады”), прочитав їх у казармі. Другого дня його арештували, судили і дали аж 6 років. Тож воїни УПА нам пояснили, що якби ми у листівці вимагали свободи **українському народові**, а не якомусь абстрактному, нам би дали так, як Сашкові.

Але тоді, 1960 року, ще тривала хру-

щовська відлига, і десь у вересні 1960-го Сашкові на прохання матері зменшили строк на три роки, що ми бучно відсвяткували за чаркою чаю...

Сашко присвятив мені отакого вірша:

Олексі Різникову

*В краю чужім звела нас доля,
Мабуть, для того, щоби ми
Сказали людям правди голі
Й самі zostалися людьми.*

*І ми йдемо шляхом чесноти,
Йдемо без гімнів і без од,
Щоб нам не міг очей колоти
За лицемірство наш народ.*

*У світ письменства, світ строкатий
Ми переступимо поріг
І мусим те удвох сказати,
Чого до нас ніхто не зміг.*

*Щоб наше серце променисте
До читача могло дійти,*

Сергій Бабич (3 роки за листівки), Вол. Барсукивський і я... Ми у таборі, на головах — петлюрівки, шиті тут же воїнами УПА

*То мушу я творити змісти,
Творити форми мусиш ти.*

*Слова незвичні, дивні теми,
Не чула досі гострота —
Хай все це з віршу, із поеми
У душі людські заліта.*

*І як би деякі не злились,
Нам будуть слати і хвали,
Бо, друже, так уже судилось,
Щоб ми поетами були.*

*Та не забудь, що в дні похмурі
Звела нас доля, щоби ми
Були в своїй літературі,
Крім всього, чесними людьми.*
21.VII.61 р.

Ці Сашкові слова були мені напуттям і наказом усіх 60 років. Усе, що я писав і творив, — освячене його словами.

Олександр Григоренко був прекрасним поетом, схожим трохи на Миколу Вінграновського і зовнішністю, і талантом. 1962 року він після звільнення незрозуміло і трагічно загинув. Але його не забули: рік тому на Січеславщині земляки (з моєю участю і співпрацею) видали до ювілею Сашка (він з 1938 р.) чудову книгу його віршів і спогадів про нього — “Залізна відданість вкраїнському народу” (Дніпро, Журфонд, 2018, 305 стор.).

Цікаво, що хрущовська відлига поширювалася навіть до того, що фотограф тоді заходив до зони, фотографував нас, і ми платили готівкою, яка була у наших кишнях!

Незабутніми стали для мене оті гігантські співки-співання посеред табору, коли 200—300—400 хлопців співають наших народних пісень! А менти бігають навколо і кричать “Прекратіте петь націаналістическіє песни!!” Ніхто на них не зважає, бо вся громада самовидцями, зі слосьами на очах виводить слова Шевченка, чудові слова козацьких невільників-бранців:

Ой заграй, заграй, буйнесеньке море,

*Та й попід тими байдаками,
де пливуть козаки,
тільки мріють шапки
та й по цей бік, та й за нами.*

*Ой Боже наш Боже, хоч і не за нами,
Неси ти їх з України,
Почуємо славу, козацькую славу,
Почуємо, та й загинем!*

Тоді я зрозумів, що для них, як і для козаків, головним було — не гроші, не їжа, а **слава! Слава, Україна і Свобода!** Вони часто, оточені ворогами, підривали себе з останнім викуком: “Слава Україні!”

Такої любові до України я ще не стрічав на волі, таких патріотів я ніколи не бачив. Це працювало в унісон з моїми новими настроями, і романтична любов моя до України набирала більш реального, прозаїчного змісту, хоча романтика і містичність, глибокий піетет і сентиментальність не вивітрилися й досі.

Звільнився я 1 квітня 1961 року. Сашко писав з табору, що почалися “заморозки”, “закручують гайки”. І причиною стало те, посилюлася боротьба за незалежність України. А це для партії було “смерті подобно”. Ось один лише приклад.

7 листопада 1960 у Львові відбулася перша організаційна зустріч інакомислячих однодумців. А 21 січня 1961 р. було заарештовано Івана Кандибу, Степана Віруна, Василя Луцьківа, Олександра Лібовича та **Девка Лук'яненка**, пізніше Івана Кіпиша та Йосипа Боровницького.

Партія почала діяти з усією сталінською жорстокістю: у травні 1961-го Львівський обласний суд засудив Лук'яненка до розстрілу за ст. 56 ч. 1 і 64 КК УРСР. Звинувачення було побудоване на першому проєкті програми УРСС. Винувалили в тому, що він “з 1957 виношував ідею відриву УРСР від СРСР, підривав авторитет КПРС, зводив наклепи на теорію марксизму-ленінізму”. Через 72 доби Верховний Суд замінив розстріл 15 роками позбавлення волі. Інші дістали строки від 10 до 15 років позбавлення волі. **Це при тому, що статтями 17 і 125 радянської конституції відповідно було проголошено право виходу кожної союзної республіки з СРСР та свободу слова для кожного громадянина.**

З Левком Лук'яненком мені пошастить зустрітись у концтаборі № 36 після другого арешту, який стався також у жовтні, але 11 числа 1971 року, за три місяці до великих арештів 1972 року.

Але то вже інша історія, яку я розповім іншого разу.

Згодом я написав оцього вірша про подорож до концтабору:

Далекий рік 60-й

*Мою персону нон грата,
тоді запальну й палку,
трактовано, як гранату,
з якої зірвеш чеку —
і стиснуто межі грати
в чекістському кулаку.*

*У страсі, у струсі, в стресі
невидимих орд бійці
везли мене із Одеси,
розряджування митці,
в столипінському експресі
на імперські манівці.*

*В тайгу, де ще лешій бродить,
де вихолощена мордва,
щоб там розрядить, знешкодить,
а може, й — експлодуват.*

*О, як старались чекісти,
сплітаючи сіть тонку,
у душу, у мозок влізти,
щоб знову вправить чеку,
щоб нашу правду пречисту
ми мали не за таку.*

*О, як намагався ворог
до нас підібрати ключі,
щоб наш самостійний порох
зволочити, підмочити,
щоб наш ще не Рух, лиш порух
до своїх коланд привити.*

*Але не могли ми, вперті,
прийняти від ЧК чеку:
хай ліпше на мить від смерті,
хай в їхньому кулаку —
зате у собі відверті!
Зате не на мотузку!!!*

*Але як ріки зимові,
убравшись іззовні в лід,
ми крили двигіння крові
і вільної думки лід,
молились Волі і Слову.
Плекали Свободи плід.*

Відкритий лист ректору Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, професору М. О. Тимошенку

Шановний
Максime Олевичу!

Уже в часи незалежності Україна втратила важливу частину своєї культурної спадщини — українськомовну оперу, для утвердження якої працювали наші найкращі поети-перекладачі й музиканти. Прихід нової людини в крісло керівника провідного мистецького вишу держави породив надії на те, що й тут буде нарешті знайдено оптимальний баланс між необхідністю інтеграції до глобалізованого музичного простору — і обов'язком дбати про інтереси власної публіки та берегти краще з національної виконавської традиції.

Ваші перші кроки тут були вельми позитивні: тему мови оперних вистав було вперше порушено на Всеукраїнській науково-практичній конференції 25–26 лютого цього року, керівництво Оперної студії НМАУ почало серйозно обговорювати можливість показу до 125-річчя Максима Рильського опери "Євгеній Онегін" у його конгеніальному перекладі, який блискуче розбиває плітки про начебто "меншовартість" української мови. Нарешті, на пропозицію провідних вокалістів консерваторії я виконав нову редакцію перекладу іскрометної комічної опери Гаetano Доницетті "Любовний напій", над якою хор і окремі солісти вже почали захоплено працювати.

На жаль, усе це протривало недовго. Згідно з Вашою вказівкою, що роботу було зупинено і оголошено, що віднині все в Оперній студії повинно звучати лише мовами оригіналів. Цьому рішенню передувала "фейсбучна" дискусія Ваших підлеглих, фрагмент із якої (мовою оригіналу — вся розмова про недоречність української мови, як це в нас заведено, велася винятково російською) наводжу нижче, бо він дає цілковите уявлення про аргументацію, яка лягла в основу Вашого рішення: "Аргументация об операх на украинском не выдерживает никакой критики. Эта история почти столетней давности должна быть закончена (оперы на украинский стали переводить еще с 1925 года, в эпоху украинизации). Сейчас же мы отбираем у наших детей будущее, не давая им возможности петь на языке оригинала".

Наведене вище твердження Вашого радника Юрія Луценка (громадянина Канади й повного тезка колишнього Генерального прокурора України) фактично складається з трьох тез, кожна з яких варто було б проаналізувати докладніше.

У реченні "Аргументация об операх на украинском не выдерживает никакой критики" варто замінити одне лише слово: "опери українською" на "опери мовою цільової аудиторії". Адже абсолютно аналогічна проблема виникає й при виконанні опер у перекладі англійською в США та Великій Британії, французькою — у Франції, німецькою — в Німеччині, та й італійською — в Італії (бо й тут співають не лише Росіїні та Верді, а й Бізе, Вагнера, Чайковського тощо).

Я розумію, що будь-яке моє твердження не звучатиме переконливо для російськомовних київських "культуртрегерів", тож відразу процитую провідного сьогодні західного фахівця — Марту Матео з університету Ов'єдо (Іспанія): "Попри поширену думку про те, що виконання опери в перекладі начебто порушує задуманий композитором зв'язок між словами й музикою, воно має й багато переваг: враження від оперної вистави посилюється, а сама опера повертає собі свою справжню сутність музичної драми. Історія музики містить незліченні приклади сценічного виконання опер різними цільовими мовами. Існують і записи арій у перекладах у виконанні найвідоміших солістів".

Справді, за своєю природою опера є складним синтезичним музично-драматичним жанром. Її естетичний вплив на слухача зумовле-

ний єдністю інструментальної музики, вокалу, тексту й сценічної дії. Відтак дискусія про те, як саме слід виконувати опери, розпочалася буквально відразу ж після виникнення оперного жанру. Здається, цю дискусію розпочав англійський есеїст, поет, драматург і політик Джозеф Аддісон (Joseph Addison, 1672–1719) у зв'язку з постановкою італійських опер на англійській сцені 300 років тому.

Він дуже критично писав у заснованому ним щоденному листку "Глядач" ("The Spectator") про тодішні англійські переклади: музика зазвичай не відповідає текстові, який співають, а текст зазвичай не узгоджується з музикою, і тому музика наголошує неважливі й неістотні слова, а не ті, які потрібно наголосити. Але альтернатива до цих поганих англійських перекладів тільки одна: виконувати всю оперу в італійському оригіналі для публіки, яка не розуміє цієї мови. І ця альтернатива ще гірша: "...наші нащадки вельми дивуватимуться, довідавшись, що їхні предки, не знаючи якої причини, сиділи в театральній залі й наче чужинці у власній країні, слухали виставу мовою, якої не розуміли".

У різні часи домінувала різна практика виконання опер: переважно в перекладі чи переважно оригінальною мовою. Провідні оперні композитори минулого — Верді, Вагнер, Шостакович — вимагали виконання своїх творів саме мовами, зрозумілими для публіки, адже писали вони *музичні драми*! Але, починаючи з другої половини ХХ століття *сумо з економічних міркувань*, які не мають стосунку до мистецтва, домінувати стала практика виконання опер в оригіналі.

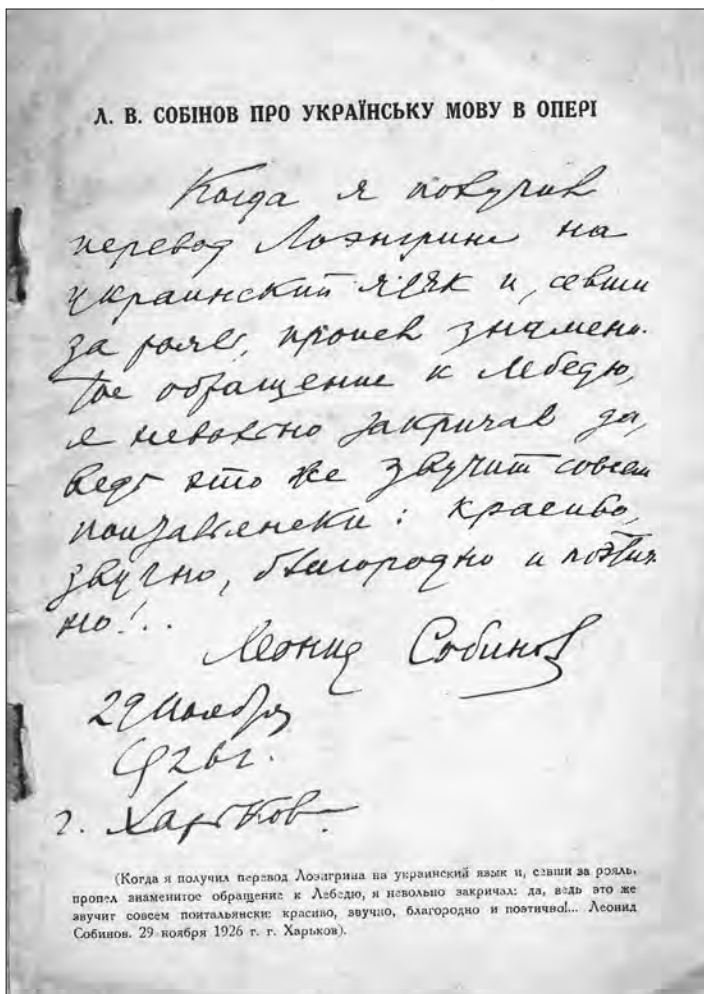
Але й практика використання перекладів у провідних театрах Заходу не зникла цілком. Далі існують авторитетні театри, де опери принципово виконують *лише в перекладі*, підкреслюючи музично-драматичну природу оперного мистецтва (приклади — Англійська національна опера в Лондоні, багато театрів Німеччини).

Більшість театрів світу сьогодні дотримуються *комбінованої стратегії*: при домінуванні вистав мовою оригіналу частково використовують і переклади. Насамперед — для комічних опер на кшталт "Любовного напою" (де важить негайне розуміння кожної репліки, якого не дає ніякий переклад на світлового табло), для творів маловиконуваних і для більшості публіки невідомих, для творів "складними" для англо- (франко-, італофонів) мовами (російською, чеською тощо), а також для вистав, розрахованих на молодіжну аудиторію, яку потрібно лише залучати до оперного мистецтва. Наприклад, у нью-йоркській "Метрополітен опері" 2007 року по-англійському поставлено "Чарівну флейту" Моцарта — оперу з багатьма розмовними діалогами і з виразним комічним елементом — і ця вистава трималася в діючому репертуарі понад десятиліття. У Франції численні опери Росіні, Доницетті, Верді, які мають авторські французькі версії, зазвичай виконують саме по-французькому — згадаймо бодай фантастичну "ліонську" "Лючію де Ляммер-

Iouri Loutsenko Alexey Zhmudenko Я повністю підтримую Вашу позицію. Аргументация об операх на украинском не выдерживает никакой критики. Эта история почти столетней давности должна быть закончена (оперы на украинский стали переводить ещё с 1925 года, а эпоху украинизации). Сейчас же мы отбираем у наших детей будущее, не давая им возможности петь на языке оригинала

Нравится · Ответить · 3 дн. · Отредактировано

мур" зі славетною Наталі Дессей, яку кожен може почути й побачити на "Youtube".

Нарешті, великий Інґмар Бергман зняв 1975 року телеверсію опери Моцарта "Чарівна флейта" (напевно, найкращу екранізацію опери всіх часів і народів), використовуючи не оригінальне німецьке лібрето, а текст рідною для своєї публіки шведською. Поетичний переклад спеціально для цього виконав поет Альф Генріксон, і остаточно його відредагував сам Бергман.

Отже, міркуючи логічно, маємо обрати одне з двох: або Ваш радник Юрій Луценко оголосив нікчемними аргументи всіх тих, хто сьогодні далі виконує опери в перекладі англійською, французькою чи німецькою в найпрестижніших театрах Заходу, або він вважає, що саме українська мова непридатна для високого оперного мистецтва.

Не думаю, що пан Луценко вважає, начебто тямиться на опері краще від Наталі Дессей чи Інґмара Бергмана. Отже, йдеться, на жаль, скоріше про другий варіант, — що підтверджує і наступна його теза, присвячена саме українськомовній опері: "Эта история почти столетней давности должна быть закончена".

Дуже прикро й боляче дискутувати з аргументами такого штибу сьогодні, коли начебто сам час спростував потуги українофобів, що заперечували можливість використання української мови в усіх сферах мистецтва й життя. Але, виходить, потрібно, — коли ці тези лягають сьогодні в основу управлінських рішень у провідному мистецькому виші держави.

Справді, одним із найбільших здобутків політики "українізації", яка послідовно здійснювалася в радянській Україні упродовж 1923–1929 років, стало рішення Раднаркому УСРР про утворення 1926 року об'єднання трьох державних оперних театрів — Харківського, Київського та Одеського. Всі оперні вистави у цих театрах мусили виконуватися винятково українською мовою. При цьому було взято курс на домінування в репертуарі саме західних і російських опер.

У створенні корпусу високохудожніх перекладів для української опери взяли участь провідні тодішні літературні постаті: Микола Вороний, Людмила Старицька-Черняхівська, Максим Рильський,

Павло Тичина, до яких згодом долучилися Микола Бажан, Борис Тен, Діодор Бобир, Євген Дроб'язко, Микола Лукаш та інші. Більшість названих письменників володіли окрім літературного, ще й музичним хистом, і тому створений ними корпус перекладів лібрето класичних опер за своїми якостями здебільшого суттєво перевищував ті застарілі переклади ХІХ століття, які використовували тоді оперні театри Росії.

"Українізація" опер (як найбільш престижного й "статусного" на той час мистецького жанру) мала в 1920-ті роки й пізніше велике значення для утвердження повнотатусності української культури й української мови. Водночас вона народила шалений опір "ревнителів високої російської культури" й зливу мішанських анекдотів щодо начебто недолугості українських текстів. Історія українськомовної опери містила й багато драматичних сторінок: варто згадати бодай написаний 1939 року лист Максима Рильського до тодішнього партійного керівника України Микити Хрущова з протестом проти "русифікації" Київської опери, що саме тоді готувалася. За цей лист поет легко міг накласти голову — але він однак ризик-

нув, і зберіг тим театр українськомовним аж до кінця 1970-х. Я зберігаю ще світлу пам'ять про той без перебільшення великий театр, який за впливом на слухача незмірно перевищував сьогоденнішу Національну оперу, що добровільно погодилася позбутися всіх своїх національних особливостей.

Доба українськомовної опери народила тексти непроминущої літературної вартості, самі собою варті того, аби їх зберігати і виконувати. І це завжди розуміли Митці з великої літери. Видатний оперний режисер ХХ століття, етнічна росіянка Ірина Молостова за кілька днів до смерті написала: "В нашем театре, несмотря на то, что сейчас все оперы стараются петь на языке оригинала, мы восстановили "Дон Жуана" на украинском языке. Это дань нашей памяти уникальному человеку и мастеру Миколу Лукашу". На жаль, після відходу Ірини Олександрівни жодної постаті такого рівня культури в українській опері вже не виявилось. До 100-ліття геніального Миколи Лукаша у жовтні 2019-го у Львові планується показ безсмертної "Лючії" в його блискучому перекладі. Але це буде громадська ініціатива, підтримана Українським культурним фондом, — жоден з державних оперних театрів, очолюваних сьогодні людьми з прізвищами на "-ко", цим не зацікавився.

Але українськомовна опера є не лише частиною культурної спадщини. Є ще й публіка, значна частина якої хоче слухати опери саме *українською* і сприймати їх саме як *музичні драми* (а не як набори *вокалізів із пантомімою*, що їх пропонують нам наші театри сьогодні). Я й мої друзі сумлінно сплачуємо податки, за які існують наші театри, що цілком ігнорують наші культурні запити (і, врешті-решт, наші конституційні права!)

Тому ми з друзями серйозно обмірковуємо сьогодні започаткування широкої громадської ініціативи з вимогою припинення бюджетного фінансування наших оперних театрів та напрямів оперної підготовки в мистецьких вишах. Адже якщо ці театри й виші працюють переважно для системи міжнародного оперного фаст-фуду, постачаючи туди виконавців, то й оплачувати це, на наше переконання, повинні не українські платники податків, а відповідні закордонні інвестори — американські, європейські чи китайські.

А що працюють вони саме для цього — підтверджує остання теза Вашого радника: “*Мы отбираем у наших детей будущее, не давая им возможности петь на языке оригинала*”.

Відразу хочу наголосити: ніколи й ніде ні я, ні хтось із моїх союзників у справі збереження українськомовної опери не вимагав “не давати можливості співати мовою оригіналу”. Більше того, як перекладач з кількох європейських мов, я є палким прибічником посиленої мовної підготовки всіх майбутніх вокалістів не лише з італійської, а й з французької, англійської та німецької мов. Але опанування творів рідною мовою ніяк цьому не суперечить, а вивчення партії двома мовами (рідною та оригіналу) не потребує якихось виняткових зусиль!

У першому сезоні “українізованої” опери 1926—1927 років на харківській, київській та одеській сценах Леоенгріна і Ленського співав славетний російський тенор Леонід Собінов, який у 56 років спеціально вивчив для цього українську мову. Він був у захваті від звучання цих партій і спеціально лишив запис: “*Коли я отримав переклад Леоенгріна на українську мову і, сівши за рояль, проспівав знамените звернення до Лебеда, то мимоволі закричав: та це ж звучить зовсім по-італійському, красиво, звучно, шляхетно й поетично!*”

Отже, росіянин Леонід Собінов був радий додати до мов, якими він співав коронну партію доти (німецької, російської, італійської), ще й українську. А деякі “провідні вокалісти” з НМАУ погрожували Вам, Максиме Олеговичу, не дозволити своїм студентам вчити партії з “*Любовного напою*” українською, бо це напевно могло б фатально вплинути на їхнє майбутнє! Коментарі тут абсолютно зайві.

І тут ми приходимо до ще однієї сумної констатації. Вокалісти в нас є різні. Є митці високого рівня, які водночас палкі патріоти, що шанують рідне слово і намагаються прищепити любов до нього своїм учням. Є й професіонали-ремісники, які непогано вміють ставити студентам “звучок”, але для яких Україна є лишень місцем заробляння грошей, і вони радо проміняли б її (і міняють!) за першої-ліпшої нагоди. І своїх студентів вони орієнтують саме на це.

Після моєї (ініційованої Вами!) доповіді на конференції в лютому я був вражений тим, скільки у мене в НМАУ виявилось однодумців серед вокалістів, музикантів, режисерів, які хотіли б співати й ставити опери в перекладі українською. Проте події останнього часу продемонстрували: ухвалення рішень у НМАУ, на жаль, контролюють не вони, а ті, хто вважає, що українська мова добра лише для пісень за чаркою, для високої культури існують італійська й російська. Адже позиція, озвучена Вашим радником, виключає можливість будь-якого “мовного компромісу”. Вона вимагає тільки тотального вигнання української і з навчальних оперних класів, і з оперної студії як мови, що *забирає майбутнє в наших дітей!* Підкреслюю: ці дикунські слова написав не якийсь із печерних українофобів доби Піхна й Савенка, а посадовець НМАУ в Києві 2019 року.

Маю надію, Максиме Олеговичу, що по уважному прочитанні цього листа Вам вистачить мужності й мудрості ще раз повернутися до мовного питання і знайти для НМАУ таку розумну компромісну модель, яка б передбачала співіснування оперних вистав у перекладі рідною мовою, орієнтованих на потреби власної публіки, із виставами мовами оригіналів, зорієнтованими переважно “на експорт”. А також забезпечити в підготовці майбутніх вокалістів компонент, пов’язаний із глибоким розумінням тексту виконуваних творів, — і в оригіналі, і в українському перекладі.

З повагою

Максим СТРИХА,
доктор фізико-математичних наук,
професор, віце-президент Академії наук вищої школи України, президент Асоціації українських письменників, лауреат Премії імені Максима Рильського Кабінету Міністрів України та відзнаки “Дантівськї лаври” (Італія), кавалер Ордену Академічних пальм (Франція)

Анатолій ПАЛАМАРЕНКО: «Українці відчують ностальгію за національними цінностями»

— Чи були у Вас раніше сольні концерти у Палаці “Україна”?

— Неодноразово виконував свої номери під час різних концертів. А сольний концерт на цій поважній сцені у мене вперше. Ініціатором його проведення став заслужений діяч мистецтв України Роман Недзельський, який донедавна був директором Палацу “Україна”.

Концерт пройшов успішно. На нього завітало багато небайдужої інтелігенції. І це мене радує.

Сьогодні з екранів телевізорів нас “годують” “Вечірнім кварталом”, “Дизель шоу”, іншими подібними програмами. А український народ уже відчуває ностальгію за національною культурою. Тому вирішив згадати цьогогорічний ювілярів: Івана Котляревського, якому виповнюється 250 років, Миколу Гоголя — 210, Тараса Шевченка — 205, Остапа Вишню — 130 і Олександра Довженка — 125. Це все наші генії. І я відібрав до виступу їхні твори. Разом зі мною на сцені було ціле сузір’я талановитих виконавців. Після концерту телефонувало багато людей, дякували. Я потрапив у ту духовну нішу, яка так потрібна нашій нації.

— Свій виступ Ви почали з уривка твору Миколи Гоголя “Тарас Бульба”. Напевне, цей письменник посідає особливе місце у Вашій творчості?

— Микола Васильович — це геніальне створіння, бо виростав з українського коріння, на українській землі. Вважаю, що він наш письменник. Єдиний, кого можу читати російською мовою з українським акцентом, — це Гоголя. Сьогодні твори письменника звучать, можливо, навіть актуальніше, ніж раніше.

Колись я зробив двогодинну програму за творами “Вечори на хуторі біля Диканьки” і “Тарас Бульба”, з якими їздив і до Росії. Побував на Камчатці, в Іркутську. Пізнав славу і неславу Росії. Для мене це було цікаво. Пам’ятаю, як виступав у Петропавловську-Камчатському. Мені було важко говорити російською мовою, я добирав слова. Коли чую з зали: “Давай по-українськи”. Запитую: “Можна українською?” у відповідь — оплески. І я з такою насолодою відкрив їм наші українські літературні цінності.

— Існують чудові переклади Гоголя українською мовою, чи не пробували використовувати їх у своїх програмах?

— Я закоханий у творчість Гоголя. Це не письмо, а поезія. У нього “Тарас Бульба” — не повість, не роман, це поема. Настільки це була поетична українська душа. І я хочу, щоб люди відчули цей смак.

Вважаю, російська література для нас не чужа, вона прекрасна. Як може інтелігентна людина не знати Достоевського, Толстого, Пушкіна, Лермонтова. Але не мусимо забувати свого. Маємо виконувати заповіт великого Тараса: “Чужому навчається й свого не цурайтесь...”

Я намагаюсь весь час підніматися до думок, почуттів Кобзаря. Мені здається,

У Національному палаці мистецтв “Україна” відбувся ювілейний концерт Героя України, народного артиста, лауреата Шевченківської премії Анатолія Паламаренка “Посміхнись”. Про те, як відбувався цей концерт, наша розмова з Анатолієм Несторовичем.

якоюсь мірою я вже підійшов до його мислення, до його наповнення, до його темпери любові до матінки-України.

Коли читаю його вірші, люди починають думати, починають бачити, наскільки цей велетень від коріння до крон високої — народний. Тому найбільше пам’ятників у світі не Пушкіну, не Гете, не Міцкевичу, а Тарасові Шевченку. Я пишаюсь цим. Уже 72 роки на сцені йду до нього, тож думаю, що вже розпізнав Кобзаря з усіх боків.

— Особливе ставлення у Вас і до творчості Олександра Довженка.

— Олександр Петрович — великий страдалець. Але яка геніальна душа! Як він написав “Зачаровану Десну”? Я читав багато автобіографічних речей і зарубіжних, і наших авторів. Але так, як Довженко, не писав ніхто. Це музика. Це епічне бачення нашої України, нашого народу. Це — просто диво. Мені здається, що у світі немає такого прочитання свого дитинства. Ніхто не зміг передати його в слові так, як Олександр Петрович.

Крім “Зачарованої Десни” я читаю його оповідання, написані в часи війни: “Мати”, “Незабутнє”, “Хата”. Від “Зачарованої Десни” люди сміються, а від оповідань — плачуть. Такий дивовижний світ у нашого геніального Олександра Довженка.

— Оповідання Остапа Вишні “Ярмарок” під час концерту показали як справжню виставу.

— У день народження Остапа Вишні 13 листопада у Національній філармонії я прочитаю його більше, але вже без музики. А цього разу з Національною заслуженою капелою бандуристів України імені Георгія Майбороди вирішили зробити сучасніше дійство, показати ярмарки, які були по всій Україні. Особливо — на Полтавщині.

Ця тема мені близька, бо у селищі Макарові, що на Київщині, де минуло моє дитинство, через дорогу від моєї хати проходив ярмарок. Я все це бачив і відчував.

Виступав з цим оповіданням і в Японії. Японцям треба було тільки пояснити, що таке ярмарок, то вони слухали і сприймали, як українці. Так само в Італії, Канаді, США. Ось що значить музика слова великого Остапа Вишні. Це єдина річ з мого репертуару, яку розуміють без перекладачів.

— Цюгоріч відзначали 250-річчя від дня народження Івана Котляревського.

— Їздив у Полтаву. Там ювілей відсвяткували дуже широко і яскраво. А в Києві не зробили нічого. А 200-річчя, відзначали не лише в Києві, а й навіть у Москві. Я виступав у Большому театрі, там познайомився з Іваном Козловським, він потис мені руку, подарував автограф.

А коли я нещодавно запитав філологів з Національного педагогічного університету ім. Михайла Драгоманова, в якому викладаю, 250-річчя якого світоча відзначаємо, вони не знали, що відповісти. Ось у який духовний ямі ми нині перебуваємо.

— У ювілейному концерті взяла участь Національна капела бандуристів. З цим колективом Вас поєднує багато років творчої дружби.

— Це рідні мої товариші, творчі колеги. Щасливий, що доля мені усміхнулася і я познайомився з Миколою Гвоздем. А тепер приятелюю з братами Курачами. Один з них керує Чоловічою хоровою капелою ім. Левка Ревуцького, другий — капелою бандуристів. Це одержимі люди. У них українство в генах. Юрій Володимирович Курач віднайшов стільки перлин, про які ми навіть не знали.

Багато разів виступав з капелою на різдвяні свята. Особливо запам’ятався наш концерт у Київському національному академічному театрі оперети. Було багато мо-

лодих. Того вечора вони вперше доторкнулися до скарбів національної культури, відкрили їх для себе.

Репертуар цього колективу побудований на любові до України. Гастролював з ними по всій нашій країні. Нас добре всюди приймали. Вже традиційно 9 березня наступного року разом з капелою проведемо в Національній філармонії України концерт, присвячений Тарасу Шевченку.

Моя молодість проходила з великими людьми. Близько тридцяти років мав честь виступати разом з Дмитром Гнатюком. Доля звела мене Юрієм Гуляєвим, Євгенією Мірошніченко, Миколою Кондратюком, з якими виходив на одну сцену. Сьогодні молоді дивляться на мене так, як я тоді дивився на великих. Мене привітали народні артисти України Сергій Магера і Анатолій Матвійчук, квартет “Гетьман”, макарівська група “Козацькі джерела”. Глядачі тепло прийняли Олексія, який грав кума. Він був смішний і всюдисущий. Другий кум — Володимир Стретович. Люди знають пана Володимира як політика, а тепер відкрили в ньому і прекрасного артиста. Він доклав багато зусиль, аби організувати цей концерт. Також публіка дуже тепло прийняла дев’ятирічного виконавця з Івано-Франківська та самодіяльного виконавця Михайла Герасимчука.

Привітав мене і Вадим Крищенко. Хоч би про що писав Вадим Дмитрович, усе проукраїнське, вибіліє. Він написав для мене і нові речі. Зараз виконую його вірш “Про українське братство”. Вистрілив Павло Глазовий своїм віршем “Україна — вічна”. Це піднесло дух слухачів.

Привітали козаки. Я став Героєм козацтва і мене обрали генерал-хорунжим козацького війська. До речі, рік тому я їздив в Умань, де відзначали 250-річчя Коліївщини, і читав там поему Тараса Шевченка “Гайдамаки”.

— Чим запам’ятався ювілейний рік?

— Разом з Національною капелою бандуристів їздив на Тернопільщину з програмою “У сім’ї вольний, новий”. Виступав з новими програми у Києві та області. Але, безперечно, головна подія — концерт у Національному палаці мистецтв “Україна”.

— Чи не траплялося такого, що Ви під час концерту забували текст?

— Іноді, коли в залі сидить Вадим Крищенко, можу забути якесь слово. Тоді дивлюся на Вадима Дмитровича, і він мені підказує. А якщо сам на сам з публікою, то вільний і не забуваю. (Сміється).

Дуже гарно пам’ятаю тексти, навіть з дитинства. А імена забуваю миттєво. Буває соромно, коли запитую у студента (викладаю у 4 вишах), “як вас звати, звідки ви?”, а він відповідає “та я вже вам казав”.

— Які маєте творчі плани?

— 24 листопада разом з симфонічним оркестром та хором покажемо у Національній філармонії України “Гайдамаків” Тараса Шевченка. Диригуватиме народний артист України Іван Гамкало. Це наш четвертий спільний проект. До цього були “Сон” Тараса Шевченка, “Думи мої. Невольничча поезія Шевченка” і “Трубіж трубить” за Борисом Олійником.

Продовжую популяризувати сучасну українську поезію. Мені дуже подобається співак і поет Анатолій Матвійчук. Остання на сьогодні збірка його поетичних творів присвячена трагедії на сході. Я не можу її спокійно читати.

Є плани зробити концерт за цими творами.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото надано Національною філармонією України

Іван ШПИТАЛЬ

Він пішов од нас усіх. І від мене та-
кож. Але я не прощався з ним і в да-
леку дорогу не проводжав. Тож від-
чуття таке, що Станіслав ось-ось озветься
по телефону:

— То як там наші спільні справи? Їде-
мо?

О, це загадкове, інтригуюче “Їде-
мо?” Цілий тиждень, з понеділка до самої
п’ятниці, воно утримувало в невіданні всю
нашу мисливську компанію. Справді, чи
вдасться роздобути “колеса” та вирватися
зі спекотного Києва на цілих два дні — су-
боту і неділю — кудись до лісу чи води? А
надто переживав Станіслав Зінчук, адже це
мав бути його перший виїзд на полювання!
Та ще в товаристві таких асів мисливства,
як Олег Орач, Григорій Кримчук, Іван
Шербатенко, Микола Харченко, Володи-
мир Лало, які складали ядро нашого гурту.

На рибалку я висвятив Станіслава де-
що раніше. Він став запеклим спінінгіс-
том. І що цікаво: свій найвагоміший тро-
фей — шукелу, здається, кілограмів на
шість — він виудив чи не в перший день
свого промишляння! Та ще зумів висадити
ту дровиняку через борт човна навіть без
підсаки! Новачок тріумфував: він умів за-
хоплюватися.

Як свого часу до рибальства, до мис-
ливства ми також підготувалися особли-
во ретельно. У магазині “Мисливство і
рибальство” в Києві закупили величезну
кількість мисливського спорядження, одя-
гу, взуття і т. ін. Особливо ж серйозно по-
ставилися до вибору рушниці. Спинилися
на марці ТОЗ-34 з вертикально спареними
стволоми, дванадцятого калібру. Ця марка
щойно входила в моду.

Спорядившись від голови до п’ят, Ста-
ніслав охоче наковтався знань мислив-
ського мінімуму, без якого годі було й
думати про вступ до дійсних членів Укра-
їнського товариства мисливців і рибалок.
За моєю рекомендацією його прийняли.
О, як він пишався цією належністю! Тепер
він був рівня бувалим мисливцем і водно-
час близьким по творчості журналістам та
письменникам.

Зі Станіславом Зінчуком я заприятелю-
вав ще 1965 року, коли почав завідува-
ти відділом фейлетонів у “Вечірньому Ки-
єві”. Він же був літпрацівником відділу
літератури та мистецтва. Працювали ми в
одній кімнаті. Для обох нас то була над-
звичайно напружена робота. Вона додава-
ла популярності столичній вечірній газеті,
але нас виснажувала неймовірно. Про це
Станіслав згадує в автобіографічній книж-
ці “Екран пам’яті” (Київ, 2004). Зокрема,
в розділі “Вечірка” про мене він, спаси-
бі, пише як про такого, що “може потяг-
ти “воза”, на який не вистачило б сил і в
артилерійських ваговозів. Йому щоден-
но приносили листів більше, ніж у решту
відділів разом узятих. За відвідувачами не
зачинялися двері, не вмовкали телефо-
ни — усі шукали захисту в Шпиталю як в
останній інстанції (с. 189).

Особисто для мене у взаєминах із Зін-
чуком найдорожчою була безумовна ши-
рість. Станіслав — людина надвисокої
душевної чистоти та лицарського благо-
родства. Ось вам приклад того, що істин-
ні інтелігенти, аристократи духу наро-
джуються у середовищі, де сповідується
мораль і моральність та народна звичає-
вість. Уже з перших тижнів знайомства нас
поеднала цілковита взаємоповага і взаємо-
довіра. Станіслав безоглядно почав давати
мені праці опальних у радянські часи Ми-
хайла Грушевського, Миколи Костомаро-
ва, Пантелеймона Куліша, Сергія Єфре-
мова.

Я знав Станіслава за різних життєвих
і творчих обставин. Він щедро й широко
дарував мені свої книги зі зворушливими ав-
тографами. Серед усіх його книг особливу
цінність має нарис “Іван Гонта”, в якому
автор рішуче ламає ідеологічні стереоти-
пи в оцінці Гайдамаччини та її ватажків —
славних лицарів боротьби за волю україн-
ського народу. Це важливо саме сьогодні,

Прощання із В’юнищем, або Місячні ночі Станіслава Зінчука

коли “незалежні інтелектуали” від історії
оголошують усі визвольні рухи XVIII сто-
ліття “гайдамацьким бандитизмом”!!! Ду-
же дорожу невеличкою збіркою поезій
зі схвилюваним написом: “Дорогому дру-
гові Вані Шпиталеві дарую своє “Слово” в
такому стані, що Бог не дає і вимовити йо-
го. Проте ширю, дружньо. 24. І. 1972 р. Ст.
Зінчук”.

Це був момент, коли Станіславові па-
ралізувало обличчя до такої міри, що він
навіть не міг розмовляти. Я допоміг йому з
госпіталізацією в лікарню для вчених. Не-
дугу було подолано.

Надзвичайно дорога, кажу, кожна збі-
рочка, а надто “Закон вічності” з дарчим
написом: “Дорогому другові моему Івано-
ві Шпиталю в надії на тотожний віддару-
нок. 17. Х. 1984 р. Ст. Зінчук”.

І раптом — яка несподіванка! У книж-
ку було вкладено копію вірша Володимира
Сосюри, написаного 1931 року! Зважаючи
на стан української мови 1984 року, як і на
сьогоднішнє її гоніння та цькування укра-
їнофобами “руського міра”, з превеликим
пошануванням пам’яті Володимира Сосю-
ри та Станіслава Зінчука та цілковитою на-
дією на Незалежність Українського Слова,
Української Мислі, Українського Діяння
вміщую шедевр Володимира Сосюри у цей
нарис!

В. Сосюра Рідна мова

*Вивчайте, любіть свою мову,
як світлу Вітчизну любіть,
як стягів красу малинову,
як рідного неба блакить,*

*Нехай в твоїм серці любові
не згасне священний вогонь,
як вперше промовлене слово
на мові народу свого.*

*Як сонця безсмертного коло,
що креслить у небі путі,
любіть свою мову й ніколи
її не забувайте в житті.*

*Ми з нею відомі усюди,
усе в ній, що треба нам, є,
а хто свою мову забуде,
той серце забуде своє.*

*Вона, як зоря пурпурова,
що сяє з небесних висот.
І там, де звучить рідна мова,
живе український народ.*

*Народ наш, трудар наш і воїн,
що тьму подолав у бою.
І той лиш пошани достоїн,
хто мову шанує свою.*

*Ми з неї прокляті закови
зірвали в Жовтневім бою.
Любіть же, любіть свою мову,
українську мову свою!..*

Я не сказав Станіславу, куди везу йо-
го на його перше полювання. То була дру-
га субота серпня, здається, 1974-го року
— день відкриття полювання на перна-
ту дичину. Новачок підготувався до ньо-

го бездоганно. В’юнища вже не було; де
стояли хати, повітки, клуні, сараї — ле-
жали купи глини, якою були обмазані бу-
дівлі. Колишнє село вже було майже з усіх
боків оточене дніпровими водами. Десят-
ки тисяч гектарів Лівобережжя — знище-
ні сади, ліси, гаї, пасовища — зникли під
широкими розливами, помежованими ве-
личезними зеленими островами очерету,
рогозу, ситнягу, лепехи... Золотобокими
островами висвічували піщані дюни, що
їх нещадно гризли (й згризали!) дніпро-
ві хвилі.

У В’юнище ще можна було в’їхати з бо-
ку Циблів. Переїхавши Бойки (куток), наш
мисливський екіпаж повернув ліворуч на
рідну мою Соломківщину (за прізвищем
колишнього збіднілого панка Соломки).
Або Шпиталівщину, бо наш куток (єдина
довга вулиця) і починався обійстям мого
батька Григорія Костянтиновича Шпита-
ля і закінчувався садибою Шпиталю — Ми-
хайла Федоровича (батькового двоюрідно-
го брата).

Ми поминули крайню хату Солом-
ківщини й вигулькнули на відкрите роз-
долля — пасовище Великий Окіп, який
упирався в колишній Филонів ліс. Мо-
гутні дуби-кремезяки були вже спіялі,
а велетенські, як постаменти, пеньки по-
криті водами. Отаборилися ми на порос-
лому різнотрав’ям узвишші, яке буквально
п’янило пахощами зубрівки, деревію, че-
брецю, пижми, в’язілю, материнки — де-
сятків інших квітів. Широченні розливи
вод довкола нашого півострова кишіли ди-
чиною. Вода просто таки вирувала (кипі-
ла) від ігрищ пернатого птаства: крижнів,
широконосок, чирят (трісхунців і свистун-
ців), лисух, диких курочок і куликів різних
калібрів... Птиця буквально кругом нас
плавала величезними табунами по кілька
сотень особин!

Вечірня зоря була утішною для кожно-
го полювальника. Льот був грандіозний.
Того літа птаства вивелася сила-силенна.
Перед заходом сонця почали підніматися
на крило величезні косяки крижнів, чир-
ків, лисух, куликів, бекасів — зграями по
кілька сотень особин. Злітаючи в повітря,
птахи розганялися: робили по воді пробіж-
ки, відштовхувалися від неї лапками, від
чого вода буквально вирувала й клекоті-
ла. А посивст крил був такий тужавий, що
повітря здригалось й стугоніло, як грім.
Полічити кількість птахів було неможли-
во — вони роїлися, як комахня, курсую-
чи в різних напрямках: то злітали високо, то
спускалися й летіли понад самою водою.
Зграї зависали над самісінькими головами
мисливців, отож уполовати качку чи лису-
ху не було ніякого труда. Мисливці розко-
шували: вони перебирали цілями, стріляли
тільки тоді, коли була певність, що качка
впаде на суходіл, а не десь у зарослі очере-
ту та ситнягу.

Станіслав Зінчук тріумфував: він ви-
пробував і своє око, й новісіньку рушни-
цю! Не без професійної гідності докинув
і своїх двох перших крижнів до спільного
казана, хоч у цьому й не було потреби —
мисливці-аси з лихвою завалили нашу кух-
ню. Без потреби ніхто не стріляв: дотриму-
валися встановленої норми: шість качок
або лисух на одного стрільця за день полю-
вання.

Вечеря наша була розкішна. Мова, зро-
зуміло, не тільки про повну чарку порозу-
міння та про неперевершений смак шойно
впольованих делікатесів — від крижнів до
бекасів. Головне — щаслива можливість
навітшатися балачкою у колі давніх і ши-
рих друзів, поріднених інтересами (журна-
лістськими, письменницькими, наукови-
ми). Немає віради більшої, аніж звіряти
своє думання на поглядах інших. Звичайно
ж, належним чином “замочили” Станісла-
вову рушницю, озвучивши дійство відпо-
відними тостами.

Розмови коло мисливського багаття за-
тягнулися далеко за північ. Зрештою сон
зборов майже всіх. Останніми повклада-
лися Григорій Кримчук та Олег Орач, який
освіжив спомини про свої тайгові мандрі-
та пригоди, пов’язані з полюванням на со-
болів (капканами) та пошуками женьше-
ню. Тільки ми зі Станіславом за всю ніч
не змигнули й оком. Чари ночі були силь-
ніші від сну. Найбільша дивовижа — це мі-
сячне сяйво. Білолиций сяяв, наче на на-
ше замовлення.

Вражала й музика ночі. То тільки зда-
ється, що ніч тиха, німа. Ніч багатомовна
й невгамовна. Станіслав, не присідаючи,
ходив по табору, роззирався на всі боки,
вслухався у звуки, яких досі ніколи не чув.
Сп’янілий від запаху трав, зачудований ба-
ченням і чутим, він глибоко-глибоко зітхав.
Ніч і справді була багата на таємничі ше-
поти, шарудіння й шелести, на несподі-
вані голоси-вигуки. Безперестанку сюр-
чали цвіркуні; підпадьомкали перепели;
хрипляво дерли деркачі; так само шепеля-
во гавкали лисиці; спросоння киркали ди-
кі курочки; з берега з панічним каханням
шугонула у воду зграя качок, наполоханих,
мабуть, нічним полювальником — лисом.
Станіслав цікавився всім із дитячою до-
питливістю. Щось булькнуло у воді, немов
хтось кинув гирую.

— Що то?

— То, певно, шугонула у воду видрочка,
вхопивши шуку за поперека — таке я спо-
стеріг якось і серед білого дня.

— А то що?

— А то дикий бугай, птах такий. Він на-
бирає в себе повітря, занурює дзьоба у воду
й видає повітря. Утворюється звук “бу”,
схожий на букання бугая.

— А то що?

— А то ондатра рогіз гризе, тримаючи
стебло у своїх пальчиках.

— А то що?

— А то бобрер ляпнув хвостом по воді,
наче жінка праником, коли пере на став-
ку білизну.

Він був чулий і чутливий до всьо-
го прекрасного. Він глибоко переймався
стражданнями, коли Краса гинула.
В’юнищанська Краса була приречена на
погибель. Його це вражало до краю. За-
гибель Дніпра — це катастрофа планетар-
на, але її ніхто в світі не побачив. Тарасо-
ва Атлантида — трагедія всеукраїнська, але
її також ніхто в Україні не побачив. (Крім
Сергія Плачинди, який хотів було вида-
ти роман “Ревучий”, але його розсипали в
металі!)

— Роззирайся, друже, та вслухайся! Та
вдумуйся, які скарби втрачаємо! Масиви:
археологічний, геологічний, біологічний,
етнографічний, історичний, лінгвістич-
ний!.. Ти тільки вслухайся у передзвін цих
мовних перлин — топонімів і гідронімів,
які століттями й щодень промовляли на-
шими батьками й далекими предками: За-
йма, Коноплянка, Винниця, Дубова Грядя,
Рублеве, Піщанка, Помийниця, Кругле,
Рядовиця, Гаруска, Костович, Углуваха,
Плавуваха, Чирвине, Левине, Перебите,
Турок, Грапишне, Забіч, Біловід, Балутин-
не, Лан, Кути, Михновка, Пороги, Заруд-
дя, Табір, Штанці, Городиські Солонці!..
Вслухайся і запам’ятовуй навіки!

Зінчук — увесь — стимульований Шев-
ченком, його нездоланністю: “Караюсь,
мучуся, але не каюсь”. Отож мені не по-
трібно було пояснювати Станіславу, що
значить і в Шевченкознавстві, і для цілої
української нації Переяславщина й, зо-
крема, В’юнище! Ось ми ще чіпляємося за
твердь Дніпрового Лівобережжя з його вже
майже затопленими Андрушами, Козин-
цями, В’юнищем, Городищем, Комарів-
кою... Ні, це не географічне пониззя — це
Шевченкове Високе Духовне Нагір’я! Це
його висока політична Трибуна! Це його
найпочесніша Наукова Кафедра!

— Чим же пояснити, що саме твоя Переяславщина стала Духовною Говерлою України? — не то спитав, не то ствердив Станіслав. — Чому саме Андруші стали в очах Тараса Григоровича раєм земним, а Трахтемирівські гори — “Найкращі в світі! найсвятіі!”?

— Як на мене, це пояснюється історичною долею нашого краю. Легко сказати! Середнє Придніпров’я — прабатьківщина слов’янства! Цю гіпотезу ще з ХІХ століття обстоювали такі поважні слов’яністи, як Л. Нідерле, М. Фасмер, К. Мошинський та інші. Це з одного боку. А з другого, історичні крутозлами, характерні власне для Переяславщини, перевернули долі багатьох народів. Доля ж України у цій історичній круговерті, напевне, найстрахітливіша. Великомасштабні перманентні україномори започатковані Переяславом—1654. Відтоді курс Москви послідовний і наполегливий — на українське національне безпам’ятство! Знищення Дніпра — стратегічна затія україножерів!!!

Зінчук філолог. Вихованець Тарасового університету. Він випоєний Шевченковою вірою в Україну. Тому призибував знання про свого великого земляка зі зрозумілим захопленням. Тому почувався щасливим, коли на початку 60-х випала нагода взяти участь у роботі трьох студентських експедицій по Шевченківських місцях. Молоді дослідники об’їздили Тарасовими шляхами низку областей України, побували в Ленінграді, Москві, в Саратові, Нижньому Новгороді, на Мангішляці...

Станіслав із властивою йому сумлінністю занотовував усе, що побільшувало наші знання про Першого Українського Майданника. Він згадує, що побував і в Переяславі, і в Трахтемирові. Та як сталося, що не заглянув у В’юнище?! Тільки наше знайомство звернуло його увагу на особливо стрімкі сходження нашого Генія у його поетичній, малярській та дослідницькій творчості саме у В’юнищі! Справді, найвеличніша ідея, яка стверджує і утврджує Українця як Українця, — це злотодзвонні рядки:

*Нема на світі України,
Немає другого Дніпра.*

Під цими рядками: В’юнище, 1845.

Станіслав докопувався до витоків Шевченкового натхнення, до обставин, які сприяли феноменально плідній праці осені 1845 року.

— Хто той, Господом посланий, чоловік, в оселі якого Тарас Григорович споживав супи та борщі? Чи пам’ятають про нього твої в’юнищани?

— Той щедрий хлібосол був Степан Никифорович Самойлов. Людина нещасливої особистої долі, самотній на старості, був поглядів декабристських. За переказами мого батька, Григорія Костянтиновича, в селі його називали Самойло. Він запрягав коняку, настеляв на воза трави або сіна, покривав його рядном, ставив саквояж із ліками та інструментами, їхав вулицею й заглядав у кожен двір:

— А що, молодець, чи всі здорові в твоїй господі?

— Та ні, паночку, дитинка чогось занеждала...

Степан Никифорович брав саквояж і йшов до хати. Отже, пам’ятний добром великої душі.

Мине лише два роки після цієї місячної ночі, і “Шевченківський словник” (т. II., стор. 193) надрукує: “Самойлов Степан Никифорович (р. н. невід. — помер у 50-х рр. 19 ст.) — поміщик, власник с. В’юнища”.

Це академічний примітив: пани-кріпаки. У В’юнищі, крім Самойлова, були пани Ляшенки й Соломко. Крім того, значна частина в’юнищан була козаками — вони жили на кутку, що звався Бойки...

Станіслав Зінчук. Світле ім’я. Прегарна людина, прегарний поет. Пошануймо ж його з нагоди 80-річчя від дня народження, яке минуло 4 жовтня 2019 року.

19 вересня 2019 р.

Тарас МАРУСИК

Людини не стало, залишається пам’ять у рідних, друзів, знайомих, багатьох людей. Не хочеться писати про Володимира Панченка в минулому, але це, на жаль, невідворотно. Знав, що хворіє, але не думав, що так швидко відійде у засвіти.

Пригадую наше знайомство. Це були часи українського національного піднесення. Він, тоді новообраний народний депутат, якому вдалося перемогти навесні 1990 року “червону чуму” не у Львові, Івано-Франківську, Тернополі чи, навіть, у Києві, а в Кіровограді (нині Кропивницький), увійшов у парламентський Комітет з питань культури і духовності. А я працював там головним консультантом. Поступово наше знайомство переросло у спільні справи, важливі для держави і національного загалу.

Саме він як дуже цікавий літературознавець і знавець творчості Володимира Винниченка запропонував майже божевільну ідею — організувати поїздку на південь Франції в Мужен, де мешкав у своєму “Закутку” письменник із дружиною і де вони поховані, і з’ясувати на місці, чим можна допомогти українським митцям у вигнанні, які “підхопили” цю винниченківську хату, а також куди примістити цінну колекцію творів і зрозуміти, наскільки там можна було б зробити своєрідний український культурний центр-творчу резиденцію.

Така деталізація, як оце я тут навів, викристалізувалася в процесі низки розмов між нами і головою Комітету Лесем Танюком. Він максимально підтримав ідею, і, попри спротив ще не “зачищеного” комуністично-гібридного секретаріату Верховної Ради України, таку поїздку вдалося здійснити. Цьому передували телефонні дзвінки і листування з українськими митцями Іванкою Нижник-Винників та Юрієм Кульчицьким, головою української громади Франції, істориком Володимиром Косиком.

Лідія КУПЧИК,
м. Львів

Народилася Ірина 8 червня 1926 року у Львові в родині колишнього січового стрільця Михайла Сеника. Навчалася в “Рідній школі” ім. Данила Галицького та приватній дівочій гімназії Іллі та Іванни Кокорудзів “Українського педагогічного товариства”. Ці навчальні заклади ревно плекали високий український дух в обставинах поневолення Галичини Польщею.

На формування світогляду Ірини впливали і свідомі батьки, “Рідна Школа” й професори приватної гімназії Іллі та Іванни Кокорудзів, і Церква на чолі з Митрополитом Андреем Шептицьким, який щиро опікувався українськими навчальними закладами і з яким згодом Ірині пощастило не лише спілкуватися, а й працювати.

1939 року Ірина стала членом Юнацтва Організації Українських Націоналістів, а з 1941 року вже була повноправним членом ОУН.

Закінчивши гімназію, вона влаштувалася на працю в митрополичій консисторії УГКЦ, яка діяла під керівництвом Андрія Шептицького.

Водночас як член ОУН працювала в крайовому відділі пропаганди. У рамках організації Ірина зустріла своє перше й палке, але так коротке кохання — Богдана Куницького. Арештований “першими більшовиками”, він врятувався з тюрми під час німецького бомбардування та наприкінці 1941 року пішов із похідними групами на Східну Україну, де й поліг у вирі боротьби.

1944 року Ірина вступила на факультет іноземних мов (англійська філологія) Львівського університету. Однак довго вчитись не довелося.

11 грудня 1945 року її заарештували “визволителі” як учасницю національно-визвольного руху. Після порівняно недовгого, але дуже жорстокого слідства, за звинуваченням у “зраді батьківщини” (ст. 54-1 п. “а”, 54-11 КК УРСР) на 10 років таборів, 5 років позбавлення прав і довічне заслання.

Покарання відбувала в таборах Іркутської області (“Озерлаг”, “Ангарлаг”).

Лише у вересні 1968 року Ірину Сеник звільнили із заслання, проте з заборону повертатися до рідного Львова. Оселилася в Івано-Франківську, з труднощами влаштувалася на працю операційної се-

Ясний і чистий образ борця

У цьому історичному відрядженні (як і в пізніших) я взяв участь не як чиновник, а як знавець французької, власне, як перекладач. Але це було більше ніж перекладацтво. Результатом тієї поїздки стало перевезення робочого кабінету Винниченка (де були і чималий письмовий стіл, і грудочка української землі в шкіряному мішечку, настільна лампа, 2 картини роботи письменника, наручний годинник “Омега”) в Україну. Всі названі й неназвані експонати можна побачити в Кропивницькому, в постійній експозиції обласного історико-краєзнавчого музею. Саме Володимир Панченко наполіг, щоб меморіальні речі Винниченка опинилися на його батьківщині.

Про саме перевезення — з Марселя в Одесу морем, а відтак у Кіровоград повітрям — тоді було багато медійного галасу. І сам Володимир Панченко залишив проникливі нотатки та опис того відрядження. Але через 27 років ця історія дещо призабу-

та. Переконався торік, коли презентував у Кропивницькому свій переклад і частину презентації присвятив детальній розповіді про історію перевезення Винниченкових речей у це місто. На жаль, мало хто вже про це пам’ятав. Тоді ж я кілька разів дзвонив Володимирові Панченку на різні телефони, але він не брав трубки. Я знав, що він хворіє, але не знав деталей. Хотілося побачитися і почути його розповідь про ту велику загальнонаціональну акцію у сфері культури. Це, до речі, було першим у незалежній Україні поверненням культурних цінностей.

1993 року ми здійснили ще одне грандіозне відрядження, поза рамками Верховної Ради. Знімальна група Кіровоградського обласного телебачення виїхала в Мужен, щоб зняти документальний фільм про Володимира Винниченка, де сценаристом був Володимир Панченко, а я — перекладачем.

Пізніше, вже в часи його роботи в “могилянці”, нас знову звела спільна справа — оборона української мови. Не одне звернення, не один лист ми написали і підписали спільно.

Кілька днів тому Леонід Фінберг подарував мені останню книжку Володимира Панченка “Повість про Миколу Зерова”. Я ще не встиг її прочитати, перегорнув і знову переконався, що так, як пише Панченко, нині мало хто пише. Чудовий стиль, який був притаманний і його усним розповідям. Недаремно цю працю висунули на Шевченківську премію...

Коли помер Михайло Драгоманов, Борис Грінченко, який за його життя вів численні полеміки з ним, написав: “Він умер. Зникло, розвіялось усе дочасне, все особисте, всі ті випадкові хмарки, що тьмарили цю постать. Зникло — і перед нами встає ясний і чистий образ борця за ідею. Схиляймо перед їм чоло низько-низько — і до праці!”

Хай не згасне дух Ірини Сеник!

10 літ тому покинула земний світ і полинула до Бога душа однієї з найдостойніших, найвідданіших дочок України — Ірини Сеник. Вона — з когорти тих, кого називаємо Духовними Матерями українства.

стри в протитуберкульозному диспансері. І включилася в правозахисну діяльність. Встановила контакти з оунівцями та шістдесятниками, спілкувалася з киянками-подругами по ув’язненню Оксаною Мешко і Ніною Вірченко, брала активну участь у виданні підпільного вісника, організованого В’ячеславом Чорноволом, допомагала у поширенні самвидаву, спрямованого проти русифікації та національної дискримінації українського народу.

Ірина Сеник увійшла до Івано-Франківської та Львівської груп захисту політ’язнів, подавала скарги й протести на захист Валентина Мороза, Святослава Караванського та ін., збирала кошти на підтримку родин політ’язнів. За нею було встановлено негласний нагляд, почастішали виклики на допити.

У грудні 1969-го вона підписала заяву 16-ти колишніх політ’язнів “Знову камерні справи?” на ім’я Голови Президії Верховної Ради УРСР, яка спрямовувалася проти практики засудження в ув’язненні. Заява публікувалася в “Українському віснику” № 1 за 1970 рік, транслировалася по радіо “Свобода”.

17 листопада 1972 року Ірину Сеник вдруге заарештували за звинуваченням у проведенні “антирадянської агітації і пропаганди” (ст. 62 ч. 2 КК УРСР). Звинувачення спіралися, переважно, на вилучені при обшуку матеріали, що висвітлювали кричущі вади й зловживання советської системи.

26 січня 1973 року Івано-Франківський обласний суд визнав Ірину Сеник особливо небезпечною рецидивісткою, але, враховуючи інвалідність, засудив на шість років ув’язнення і п’ять років заслання.

Покарання відбувала в Мордовії, у жіночій зоні в селі Барашево Теньгушовського р-ну. Там відмовилася від праці, сказала, що більше не працюватиме, а покарань уже не боїться, бо “страх давно втратила”.

У мордовських таборах Ірина Сеник відбувала покарання з Дарією Гусяк, яка добувала свій 25-річний термін, та разом із новими

ув’язненими — шістдесятниками Ніною Строкатю, Іриною Калинець, Надією Світличною, Стефою Шабатурю, Оксаною Попович та ін.

У лютому 1979 року Ірина Сеник стала членом Української Гельсінкської Групи. 30 жовтня 1979 р. жінки-члени УГГ Оксана Мешко, Ніна Строката та Ірина Сеник звернулися до світової громадськості та людей доброї волі з документом “Ляментация”, в якому повідомляли про численні факти “ескалації державного терору і наклепів проти учасників правозахисного руху в Україні”.

Звільнили Ірину Сеник 17 серпня 1983 року, проте заборонили працювати за фахом. Оселилася в м. Бориславі Львівської обл., саме це місто розташоване за 101 км від Львова, як було їй приписано. Тут — чергова проблема, створена КДБ: дали вказівку ЗАГСу не реєструвати шлюб цих двох “запеклих” українських політ’язнів. Однак знайшлася порядна й смілива працівниця, яка пізно ввечері без свідків їх розписала.

З перших днів незалежності України Ірина Сеник, яка 1991 року була повністю реабілітована, з головою поринула в працю розбудови вільної держави. Здавалось, забула про свою інвалідність та хвороби...

Вона заснувала Товариство української мови та Українську Гельсінську Спілку (УГС) в Бориславі, вступила до відновленого, який був заборонений советською владою, Союзу Українок та очолила місцеве відділення СУ.

Обстоюючи національні ідеали, їй доводилося протистояти антиукраїнським силам, що вона рішуче й відважно робила, хоч іноді траплялося потерпіти за це. Так 26 лютого 2002 року, після її палкого виступу на підтримку виборчого блоку “Наша Україна”, троє невідомих побили й пограбували її.

За свою діяльність пані Ірина була відзначена багатьма нагородами й званнями.

В останні роки життя пані Ірина, поховавши чоловіка, сама була прикута хворобою до ліжка. Померла 25 жовтня 2009 року в м. Бориславі.

Тарас Шевченко: «Полюбуватися справжньою Рембрандтовою картиною...»

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

“Картина в стилі Рембрандта...”

Уперше прізвиське голландського живописця і графіка, видатного художника-реаліста Рембрандта Гарменса ван Рейна, який геніально застосовував ефект світлотіні, зустрічається у Шевченковому листі до В. М. Рєпніної з Орської фортеці. Засланець писав його упродовж 25—29 лютого 1848 р. і 27-го числа виводить такі рядки:

“Теперь самое тихое и удобное время — одиннадцатый час ночи. Всё спит, казармы освещены одной свечкой, около которой только я один сижу и кончаю нескладное письмо моё, — не правда ли, картина во вкусе Рембрандта?”

За точними словами українського мистецтвознавця, академіка П. О. Білецького, “рембрандтівські ефекти світла він трактує як штучне освітлення свічкою, що в деяких випадках цілком імовірно”.

На мій погляд, цю вкрай обережно висловлену глибоку професійну думку слід було б розгорнути. Річ у тім, що в якихось обставинах це справді цілком можливо, проте не це характерно для Рембрандта. В тому розумінні, що джерелом сонячно-торжествуючого світла, скажімо, в “Данай” (1636), чи божественно-золотистого — в “Поверненні блудного сина” (1668—1669)¹ є, звичайно, не свічка. В цьому легко переконатися, подивившись і на такі відомі картини Майстра: “Урок анатомії доктора Тюльпа” (1632); “Філософ” (1633); “Фома невіруючий” (1634); “Нічна варта” (1642); “Дівчина біля вікна” (1645) та інші.

У тому й виявляється геній Шевченка, що він абсолютно своєрідно, по-своєму сприймає манеру великого голландця, не копіює, не повторює, а поглиблює, нюансує, розвиває, збагачує її. Бр. Залеський згадував, що Шевченко “дуже високо цинив Рембрандта і в своїх роботах шукав звичайно сильного, а навіть фантастичного освітлення на взір голландського майстра”².

Якщо Рембрандт наповнював картини золотим світлом, “для якого нема реальних підвалин”, то Шевченко, за словами українського мистецтвознавця академіка О. П. Новицького, перейняв у Рембрандта його гру світла й тіні, проте у нього завжди це яскраве освітлення й ці густі тіні мають цілком реальну підставу: “З цього боку він більший реаліст, ніж Рембрандт”.

Красивий і всебічно виражений, науково наповнений висновок!

Хоч би як там було, в усіх випадках вербального звернення до дивовижного світла в полотнах Рембрандта, гармонії в них світлотіні Шевченко повторював варіацію зі свічкою.

Читаємо у повісті “Прогулка с удовольствием и не без морали” (1855—1856):

“Вошёл я в свою комнату и остановился у двери, чтобы полюбоваться настоящей Рембрантовой картиной. Трохим мой, положив крестообразно руки на раскрытую огромную книгу, а на руки голову, спал себе сном невозмутимым, едва-едва освещённый нагоревшей свечью, а окружающие его предметы почти исчезали в прозрачном мраке;

Продовжуємо проєкт “Подробиці Шевченкового життя”, вмотивований глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Гр. Шевченка до редактора “Народного читання” (лютий 1860 р.):

“Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці”.

Автор розповідає, що півсотні років тому, будучи аспірантом Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, він опублікував у газеті “Молода гвардія” статтю про Рембрандта Гарменса ван Рейна (1606—1669), але тоді не мав змоги широко розкрити ставлення Шевченка до нього. Тепер вирішив заповнити цю прогалину в своїх публікаціях. Стаття приурочена до 350-ї річниці з часу смерті Рембрандта ван Рейна.

чудное сочетание света и тени разливалось по всей картине”.

Тепер із повісті “Капитанша” (1855):

“Здесь прилично было бы нарисовать... юную красавицу, при свече читающую книгу, во вкусе фламандского мастера Рембрандта”.

“Намалювати юну красуню при свічці у стилі фламандського майстра Рембрандта”

Сам Шевченко намалював напівгоголену красуню в ліжку в освітленні свічки, захованої за люстерком, в сепії “Сама собі в своїй господі” (1858), а наступного року виконав офорт за цим малюнком.

Цікавим є також і малюнок “Молитва за померлими” (“Казашка Катя”), на ньому зображено дівчину, яка тримає в правій руці, прикритій лівою, плотьку з запаленими гнотом. Несильний вогонь створює дивовижну гру світлотіні, що нагадує рембрандтівську палітру. Враховуючи те, що ця сепія створена у червні-липні 1857 р., тобто наприкінці заслання, можна припустити, що Шевченко вирушав на волю з Рембрандтом у глибині душі. Тож, відзначу, все-таки, що поєднання Шевченком свічки з його полотнами свідчить про прекрасне знання творчості Майстра.

Нагадаю ранню, сказати б, юнацьку картину Рембрандта “Притча про багатія” (1627), світлотінь у якій розподіляється художником лише за допомогою свічки. Старий чоловік, який присвятив життя накопиченню багатства, зображений за столом, заваленим рахунковими книгами та мішечками з золотом і дорогоцінностями. Його зморщене, безрадісне обличчя нещадно висвітлене дивовижно красивим полум’ям свічки, яку старий тримає в лівій руці, а прикриває правою. Видно, наскільки грамотно й достовірно молодий художник трактує та розподіляє світло, його найтонші сполучення з тінню. В цьому полотні вже неважко впізнати майбутнього Рембрандта.

У картині “Знімання з хреста”, яку Шевченко бачив у Ермітажі, джерелом світла є також свічка, прикрита головним убором у руках хлопчика, проте на наших очах тіло Христа й одяг апостола, який тримає його, відсвічують божественним променем. Отже, світло віри розкриває філософію картини й дає ключ до розуміння багатьох інших полотен Майстра. Так само свічка висвітлює драматичний момент відмови від Христа його учня у пізній картині Рембрандта “Зречення Петра” (1660).

У Шевченка є дивовижний “Автопортрет зі свічкою”, виконаний у техніці офорта 1860 р. із автопортрета 1845 р., місце перебування якого не встановлено. Про нього згадував Б. Г. Суханов-Подколзін: “З-поміж маси найрізноманітніших етю-

дів, краєвидів і начерків відшукався портрет молодика із свічкою в руці, тіні на обличчі були дуже різкі, пишна шевелюра... Він (Шевченко. — В. М.) твердив, що свого часу портрет мав велику схожість з оригіналом...”

Авторитетний шевченкознавець В. М. Яцюк вважав, що це був автопортрет, виконаний Шевченком у листопаді-грудні 1845 р. на прохання А. О. Козачковського³. Той згадував: “Це був портрет, зовсім не схожий на всі існуючі тепер; це був портрет не Т. Г. Шевченка, а портрет народно-го поета, схоплений у хвилину його поетичного натхнення...” В наш час особливо красиво, сильно й лапідарно написав про “Автопортрет зі свічкою” Л. В. Ушкалов: “Справжня барокова рембрандтівська світлотінь, коли несла збагнути, звідкіля

Рембрандт ван Рейн. Автопортрет. 1669

струмує те світло, що ніби вириває образ поета з обіймів пітьми”.

Саме так! Автопортрет із піднятою в руці запаленою свічкою, створений незадовго до поетичного Заповіту, був особливо дорогий поетові. Для нас він є символічним образом пророчої сили Шевченкового Слова.

“Великий Брюллов великого Рембрандта перевершив...”

У щоденниковому записі від 5 травня 1858 р. Шевченко занотував про свою зустріч в Ермітажі з товаришем по навчанню в Академії мистецтв Г. К. Михайловим. Той бачився з їхнім учителем К. П. Брюлловим у Римі й “розповів про його дивовижну, нечувану скнарість”. Невідомо, про що конкретно йшлося, але, перепитавши того ж дня про розповідь художника Г. К. Михайлова у свого знайомого М. О. Лукашевича і діставши підтвердження, вражений Шевченко, який не помічав за вчителем нічого подібного, висловив узагалі свою думку про скнарість: “Крім морального безсилля, нічим розтлумачити подібне явище”.

Та в описі цієї історії є прецікава для нас фраза, ніби побіжно залишена: “Вели-

кий Брюллов великого Рембрандта перевершив у цьому таємничому мистецтві”. Справді, про скупість Рембрандта ван Рейна сучасники розповідали анекдоти, що збереглися в літературі. Одного разу нібито учні художника намалювали на підлозі монети (гульдени), і Майстер кинувся їх підбирати!

Уже згаданий О. П. Новицький свого часу зауважив, що подібні історії є лише міфом, “і склався він через те, мабуть, що колись-то Рембрандт заробляв великі гроші, але всі їх витратив на колекціонерство, набрав чимало боргів і останні роки свого віку доживав у дуже скрутних обставинах”. До цього можна додати, що значно раніше біографи художника пояснювали: “Щоб задовольнити свою пристрасть до колекціонування, він часто вимушений був надзвичайно скорочувати свої життєві потреби, що було причиною звинувачення його в скупості та скнарості”.

Автор сучасної книги “Рембрандт. Его жизнь и художественная деятельность” А. М. Калініна зазначає, що “про нього розповідали всілякі анекдоти і плітки, розпущені його учнями і різними заздрисниками...”, зокрема, вона показала, що з дружиною Саскією художник жив “без усякої дріб’язкової скупості”. Сучасні рембрандтознавці схиляються до того, що “стосовно грошей, то Рембрандт до них жадібний не був”.

Втім, якраз Шевченко не звинувачував у скупості та скнарості найулюбленіших своїх художників і вчителів — ні Рембрандта ван Рейна, ні К. П. Брюллова. Він лише подивувався почуттю, і нас у цьому випадку цікавить тільки те, що поет, очевидно, в подробицях знав біографію великого голландця й у будь-який момент міг вийняти їх із пам’яті.

Власне, Шевченко був обізнаний з творчістю всіх відомих голландських і фламандських художників — сучасників Рембрандта. Щоб переконатися, досить звернутися до його російськомовних повістей “Художник” і “Прогулка с удовольствием и не без морали”, де автор називає братів ван Остаде Андріана і Ісаака Берхема Ніколаса, Тенірса Давида (Молодшого), Якоба ван Рейсдаля, Ван-Дейка Антоніса, Пітера-Пауля Рубенса та ін. Згадував він і учня Рембрандта, голландського живописця Жерара Дау...

Тож у процитованому записі з Шевченкового Щоденника насправді найголовнішими є слова “великий Брюллов і великий Рембрандт...”

“Хочу передати один із творів великого Рембрандта”

Як відзначено в “Шевченківській енциклопедії”, Тарас Григорович “ще в роки навчання в петербурзькій Академії мистецтв зацікавився творами Рембрандта, оригінали яких бачив в Ермітажі”. З середини 1780-х рр. у картинній галереї, розміщеній тоді в Старому (Великому) Ермітажі, було відведено окремий зал для творів Рембрандта, розвішання в якому переважно збереглося до 1840-х рр. Там були відомі полотна голландського художника: “Портрет вченого” (1631), “Флора” (1634), “Знімання з хреста” (1634), “Святе сімейство” (1645), “Портрет старого у червоному” (1652—1654), “Портрет старенької” (1654), “Повернення блудного сина” (1668—1669) та ін., загалом понад 20 картин.

Повернувшись із заслання, Шевченко неодноразово відвідує новий Ермітаж, відкритий 1852-го як публічний музей. У Щоденнику занотовує про такі відвідини 31 березня, 2, 3, 5, 8, 10, 11, 15, 20 травня 1858 р. Тоді він уже міг познайомитися також і з полотном “Даная”, яке з початку

XIX століття було вилучено з галереї з причини “непристойності” його сюжету. В той час картини в Ермітажі суцільно покривали стіни, розвішані на них у три ряди — так зване шпалерне розташування. У другій половині XIX століття зібрання картин Рембрандта в Ермітажі було одним із найвідоміших у Європі.

З нотаток у Щоденнику випливає, що Шевченко, принаймні 3 травня “обійшов два рази всі зали” картинної галереї, “уважно оглядаючи твори великих майстрів...” Серед них обов’язково були і полотна Рембрандта. Б. Г. Суханов-Подколзін, який хлопчиком брав уроки малювання у Шевченка (1858—1860), писав, що, траплялося, його “малювання уривалося пропозицією піти разом до... Ермітажу чи до когось з колекціонерів, щоб подивитися якийсь ще не бачений рембрандтівський офорт”. Отже, Рембрандт — у центрі уваги. Хоча Шевченко не називає його конкретні твори. Це може навіть здивувати, бо записав же він у Щоденнику, що вибрав в Ермітажі для своєї першої гравюри ескіз картини іспанського художника Бартоломео-Естебана Мурільйо “Свята родина”.

Втім, у листі до С. Т. Аксакова від 15 липня 1858 р. Шевченко писав: “Сегодня принимаюсь за новую доску, которой хочу передать одно из произведений великого Рембрандта”. Йшлося про майбутній офорт із картини Рембрандта “Притча про робітників на винограднику” (1637), що привернула увагу художника в Ермітажі своєю художньою довершеністю та визначальною думкою притчі Ісуса Христа з Євангелія від Матвія — Господь сам вирішує кому і як платити.

Народний художник, академік В. І. Касіян відзначив, що з метою опанування офортної манери й техніки Рембрандта, “Шевченко нарисовував тушшю три фрагменти з його офорта “Смерть Марії”, а також виконав вправи з копій Базанова за офортами художника — “Автопортрет Рембрандта із шаблею”, “Лазар Клан” і “Поляк із шаблею і палицею” (усі 1858). Водночас він вивчав офорт “Лихвар”, естамп із якого видав йому для тимчасового користування з публічної бібліотеки В. Стасов”⁴.

Діловод Академії мистецтв О. О. Благовещенський свідчив:

“Шевченко, взявшись за гравюру, як видно, цікавився великим в офорті й живописі Рембрандтом; почав малювати і гравіювати копії з офортів цього славного голландського майстра...”⁵. Шевченків знайомий, український художник В. В. Ковальов наголошував, що “Тарас Григорович перший у нас у Росії почав гравіювати голкою на міді за способом і манерою фламандців XVII століття, дотримуючись манери Рембрандта”.

Б. Г. Суханов-Подколзін згадував: “У керівники й наставники він обрав собі найвидатнішого майстра цієї справи Рембрандта, старанно й ретельно копіюючи його найскладніші твори”⁶. До того ж, він відзначив, що портрет Василя Кочубея (1859) Шевченко “писав у Рембрандтовому стилі”⁷. Історик мистецтва Є. М. Кузьмін ще на початку XX століття виснував, що “справжнім керівником Шевченка був Рембрандт, із яким нашого художника пов’язувала як схожість смаків, так і спорідненість талантів у розумінні відчуття світлотіні. В офортах Шевченка ми дійсно знаходимо характерні риси робіт великого Голландця”⁸.

Отже, висновуємо, що,

після повернення Шевченка із заслання, Рембрандт увійшов повною мірою в його творче життя й мистецькі замисли.

Шевченкознавці вважають, що рембрандтівська техніка світлотіні відчутно позначилася на всебісних творах “Казарма” (1857), “Молитва за померлими” (1856—1857), “Автопортрет зі свічкою” (1860). В. М. Яцюк відзначав, що останній Шевченків автопортрет, написаний у 1861 р., “позначений рембрандтівським трактуванням світла і тіні, стриманим колоритом, який ґрунтується на коричневих, чорних, зелено-сірих відтінках. Крізь товщу сутіні ледве вгадуються контури постаті, кожух, смушева шапка. На освітленій частині обличчя прочитуються важка задума і втома, що посилюють психологічну характеристику сповненого трагізму образу”⁹.

Шістнадцятого квітня 1859 р. Шевченко звернувся до ради Академії мистецтв у Петербурзі:

“Представляя на благоусмотрение Совета две гравюры моей работы: одну с картины Рембрандта, изображающую притчу о виноградаре и делателях¹⁰, другую с картины Соколова *Приятели*¹¹, покорнейше прошу Совет Императорской Академии художеств удостоить меня звания академика... или же дать мне программу для получения сего звания”.

Того ж дня рада ухвалила “за поданими гравюрами” визнати Шевченка “призначеним в академіки й задати програму на звання академіка гравірування”, а 2 вересня 1860 р. за ці та інші офорти надала Шевченкові звання академіка з гравірування. Великий Рембрандт був опосередковано причетний до цього.

“Шевченка прозвали “руським Рембрандтом”

Коли на самому початку 1924 р. у команді вчених, згуртованій С. О. Єфремовим, говорячи його словами, “розподіляли між собою теми для коментарів до Шевченкового Щоденника”, матеріал про шанованого поетом Рембрандта, природно, взявся писати академік О. П. Новицький. Уже наступного року він опублікував цікаву статтю “Шевченко та Рембрандт”¹², яка

й лягла не лише в основу відповідного коментаря до поетового Щоденника, виданого у 1927 р., а й дальшого вивчення визначеної в ній теми.

Автор звернув увагу на те, що обидва художники “багато малювали автопортретів”. Шевченко залишив, як відомо, близько 50 авторських зображень, зокрема збереглося 18 автопортретів, а невідомі — 9. У Рембрандта — понад 100 автопор-

Т. Шевченко. Автопортрет. 1861

третів! У краєвидах, за словами О. П. Новицького, вони обидва вміли знайти таємну поезію навіть там, де звичайне око не помітило нічого цікавого. В образах, які художники створювали, обидва дбали, головним чином, про передачу душевного настрою, тому найперше зосереджувалися на обличчі. “Що ж до освітлення в картинах, то воно те власне й звернуло головну увагу тих, хто прозвав Шевченка “Руським Рембрандтом”. Тут саме між ними й є найяскравіша подібність...”¹³.

О. П. Новицький особливо наголошував, що з усіх європейських шкіл живопису Шевченкові найближчою була голландська з її демократизмом, орієнтацією на зображення повсякденного життя, зображення представників нижчих верств суспільства. Голландських майстрів мало цікавили античні міфи й чужі боги, вони хотіли бачити у творах живопису своє життя, свої радощі й горе, свою країну: “Тому-то, кажу, в Шевченкових творах найбільше споріднення можна знайти з творами голландських майстрів і зокрема їх головного майстра — Рембрандта. І Шевченко й Рембрандт обидва не вибирали для своїх малюнків тем, відповідних до кодексів античної краси: брали вони натуру таку, яка вона була перед ними, антропи їй не прикрашав. Але оскільки вони передавали її внутрішню красу, що чим більше придивлявся до їх малюнків, тим більше ці малюнки приваблюють до себе”¹⁴.

Мистецтвознавець звернув увагу і на те, що “в Шевченка мимоволі повинно було виявитися чимало спільного з Рембрандтом через споріднення їхніх талантів, смаку, вподобання. Та до того український художник і свідомо міг дещо перейняти у свого попередника, великого голландця: він знав і добре студіював його твори”¹⁵.

О. П. Новицький закінчував статтю “Шевченко та Рембрандт” (1925) і відповідний коментар до видання Щоденника у 1927 р. такими словами: “Але все ж таки головна вага спіль-

ности між цими артистами полягає у соціальних умовах: Рембрандт є виразник у мистецтві ідеалів робітничого голландського народу, за того часу, коли той тільки що одержав перевагу над своїми ворогами; Шевченко є виразник такого ж українського народу, за тих часів, коли почався його національний рух”¹⁶.

Здається, що це твердження є певною необхідною даниною тогочасній ідеологічній доктрині. Та вкрай важливо, що “як Данте і Шекспір, як Тиціан та Рембрандт, що були водночас національними й вселенськими, вічними у глибинній суті своєї творчості, — так і Шевченко, будучи пов’язаним з певним часом та певним місцем свого буття, став своїм доробком актуальним для всіх часів і народів”¹⁷.

Шевченка та Рембрандта поєднував художницький геній, яким Господь обдарував їх обох, і глибоке Шевченкове поцінування творчості голландського художника, якого він називав не інакше, як великим Рембрандтом.

Тему “Шевченко і Рембрандт” після О. П. Новицького розробляли академіки, шевченківські лауреати П. О. Білецький і В. І. Касіян, дослідники В. О. Овсійчук, В. М. Яцюк та ін. Оскільки їхні публікації розпорошені по роках і збірниках, варто зібрати все до купи й опублікувати у книзі-альбомі разом із вибраними, художньо суголосними творами Рембрандта і Шевченка.

¹ Государственный Эрмитаж. Западно-европейская живопись. Каталог-2. — М.: Искусство, 1981. С. 165. Деякі мистецтвознавці датують картину 1663 р.

² Спогади про Тараса Шевченка. — К.: Дніпро, 1982. С. 250.

³ Шевченківська енциклопедія в 6 томах. Т. 1. — К., 2012. С. 95.

⁴ Шевченківська енциклопедія в 6 томах. Т. 4. — К., 2013. С. 744.

⁵ Спогади про Тараса Шевченка. — К.: Дніпро, 1982. С. 288.

⁶ Там само. С. 86, 355.

⁷ Цей спогад цікаво доповнюється спостереженням Н. Г. Наумової про те, що “портрет Кочубея виконано в стилі української парсуни”. Таке поєднання було доступним лише Шевченкові.

⁸ Кузьмін Е. М. Т. Г. Шевченко как живописец и гравёр // Искусство и художественная промышленность, 1900, № 3. С. 73.

⁹ Шевченківська енциклопедія в 6 томах. Т. 1. — К., 2012. С. 105.

¹⁰ В описі майна академіка Шевченка значиться “картина, гравірована оригінальна Рембрандта, изображающая притчу о виноградаре и делателе...”

¹¹ Йшлося про картину “Приятели” академіка І. І. Соколова, з яким Шевченко познайомився на початку травня 1858 р. Обидва офорти експонувалися на виставці в Академії мистецтв у травні 1859 р.

¹² Новицький О. Шевченко та Рембрандт // Україна. Науковий двомісячник українознавства. 1925. Кн. 1/2. С. 122—125.

¹³ Там само. С. 123.

¹⁴ Новицький О. Українське малярство. Тарас Шевченко. К., 1930. С. 13.

¹⁵ Повне зібрання творів Тараса Шевченка. Т. 4. Щоденні записки (Журнал). — К.: Державне видавництво України, 1927. С. 752.

¹⁶ Новицький О. Шевченко та Рембрандт. С. 125.

¹⁷ Степовик Д. Унікальний внесок Тараса Шевченка в українське образотворче мистецтво // Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. 8. — К.: Наукова думка. С. 15.

Т. Шевченко. Молитва за померлими (Казашка Катя). 1857

Учні — вчителю: торжество хорової школи Павла Муравського

Антон АНДРІЄНКО,
журналіст
Фото Романа ДЗУНДЗА

7—8 жовтня 2019 р. в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського відбулася ґрунтовно підготовлена й успішно проведена *Всеукраїнська науково-практична конференція “Хорова школа Павла Муравського в контексті української музичної культури”*, приурочена 105-літтю заснування Київської консерваторії (НМАУ ім. П. І. Чайковського) та 105-літтю народження й 5-м роковинам пам’яті великого українського хорового диригента й педагога Павла Івановича Муравського.

Співорганізатори: Благодійний фонд “Хорова школа Павла Муравського” та Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.

На Конференції учні й послідовники П. І. Муравського представили Київську, Львівську, Одеську, Харківську й Закарпатську хорові школи.

Конференція проходила за такими основними тематичними напрямками:

1. Павло Іванович Муравський — великий хоровий диригент і педагог.

2. Засади хорової школи Павла Муравського в сучасній музичній освіті й виконавстві.

Надзвичайно проникливо розкрили феномен Павла Муравського та його Хорової школи учні маестро, які стали знайомими в Україні й Світі майстрами хорового мистецтва й педагогами: О. І. Цигилик, В. І. Волонтир, М. М. Борщ, В. І. Степурко, І. Я. Павленко, О. Г. Бенч, А. Г. Масленнікова, Т. В. Миронюк, І. В. Тилик, А. С. Коробка, О. В. Засадна, А. О. Шейко, а також провідні науковці з музичних осередків України: А. В. Гуріна, Н. Г. Заболотна, Г. В. Степанченко, В. В. Кузик, О. М. Летичевська. Відомий диригент, народний артист України, професор І. Д. Гамкало усеосяжно розглянув мистецько-педагогічний досвід Павла Муравського в контексті української й світової музичної культури.

Показовою щодо світового резонансу диригентського мистецтва П. І. Муравського стала участь у конференції його учениці — знаної в українській діаспорі бандуристки й хормейстера Оксани Родак, яка прилетіла з Чикаго.

Зацікавленими учасниками Конференції були керівники хорів і музичні педагоги з вищих і середніх навчальних закладів Києва, Чернігова, Харкова, Черкас, Сміли, Миколаєва, Одеси, Мукачова, Івано-Франківська, Львова, Рівного, Вінниці. Зрештою, саме для керівників хорів і музичних педагогів найціннішим стало розкриття мистецько-педагогічного досвіду П. І. Муравського, його учнів і послідовників.

Загалом в продуктивній роботі конференції взяли участь понад 60 диригентів, педагогів, науковців.

Практичним доповненням наукової частини конференції стали майстер-класи народного артиста України, художнього керівника Муніципального камерного хору “Київ” М. М. Гобдича та кандидата мистецтвознавства, художнього керівника вокального ансамблю сучасної музики “Alter Ratio” О. В. Приходько.

На конференції представлено завершення заповітного мистецького задуму П. І. Муравського — *Всеукраїнського мистецького проекту “Україна співає “Кобзаря”*. Керівник проекту шевченкознавець, культуролог О. А. Шокало, який представляв проект, зазначив, що це перший системний, масштабний запис провідними хорами України 110 творів *Хорової Шевченкіани* на основі *Зібрання хорових творів у семи томах “Тарас Шевченко. Пісенний “Кобзар”*, що його уклав П. І. Муравський. У записові “Пісенного “Кобзаря” взяли участь на благодійних засадах 45 провідних хорових колективів з 17 міст України й українського зарубіжжя під орудою учнів і послідовників маестро Муравського. Повний обсяг аудіовидання “Тарас Шевченко. Пісенний “Кобзар” — три музичні альбоми по три CD в кожно-

явив внутрішній музичний ключ до глибинного сприйняття й цілісного осягнення Шевченкового поетичного світу.

БФ “Хорова школа Павла Муравського” підготував і випустив у світ аудіовидання “Тарас Шевченко. Пісенний “Кобзар” та безкоштовно поширив у середніх та вищих музичних навчальних закладах, у спеціалізованих музичних школах, бібліотеках, інших закладах культури. Записи доступні також в Інтернеті.

Справжньою перлиною аудіовидання “Тарас Шевченко. Пісенний “Кобзар” стала кантата-балет “Кобзар” видатного сучасного українського композитора Ю. В. Шевченка.

Динамічно й проникливо представила відеопрем’єру кантати-балету “Кобзар” головний хормейстер Київського муніципального академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва, заслужений працівник культури України А. Г. Масленнікова.

Кантату-балет “Кобзар” створено й записано на замовлення професійного танцювального ансамблю “Шумка” (м. Едмонтон, Канада). Виконавці: Хор та Симфонічний оркестр Київського муніципального академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва (головний хормейстер — Анжела Масленнікова, диригент — Олексій Баклан) та професійний танцювальний ансамбль “Шумка” (хореографи Джон Піхлік, Віктор Литвинов).

Заслужений діяч мистецтв України Л. В. Бухонська представила мистецькі проекти Благодійного фонду “Хорова школа Павла Муравського”:

- Міжнародний хоровий конкурс імені Павла Муравського;
- щорічні Хорові свята “Школа Павла Муравського”;
- зібрання хорових творів у семи томах “Пісенний “Кобзар”.

Хорова Шевченкіана”;

- Камерний хор “Moravski”.

За результатами роботи Всеукраїнської науково-практичної конференції “Хорова школа Павла Муравського в контексті української музичної культури” її учасники ухвалили Резолюцію.

РЕЗОЛЮЦІЯ
Всеукраїнської науково-практичної конференції “Хорова школа Павла Муравського в контексті української музичної культури”
Павло Іванович Муравський

Учасники конференції

Хор “Moravski”

майже півстоліття самовіддано працював у Київській державній консерваторії (Національній музичній академії України) імені П. І. Чайковського як доцент, професор кафедри хорового диригування та художній керівник і головний диригент навчального хору студентів. П. І. Муравський утверджував принципи засади акапельного академічного співу хорової школи, яку розвивали в українській музичній культурі А. Л. Ведель, Я. С. Калішевський, удосколював О. А. Кошиць, та явив власний феномен — хорову школу Павла Муравського, виховавши понад 1000 диригентів.

3 метою подальшого утвердження мистецьких засад акапельного академічного співу хорової школи Павла Муравського в українській музичній педагогіці й виконавстві учасники Конференції вважають необхідним здійснити такі заходи:

1. На сайті НМАУ ім. П. І. Чайковського, на сторінці “Історія”, серед видатних хормейстерів необхідно належним чином представити П. І. Муравського як одного з засновників хормейстерської школи.

2. Назвати ім’ям П. І. Муравського хор студентів диригентсько-хорового факультету Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, що його великий педагог плекав понад 40 років.

3. Заснувати Стипендію імені Павла Муравського для підтримки талановитих студентів диригентсько-хорового факультету Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.

4. 3 метою утвердження в навчальному хорі студентів Музичної академії мистецьких і морально-світоглядних принципів Хорової школи Павла Муравського запровадити майстер-класи учнів і послідовників маестро Муравського — знаних у світі видатних українських хорових диригентів.

5. 3 метою вивчення мистецько-

педагогічної спадщини П. І. Муравського запровадити в навчальний процес у НМАУ імені П. І. Чайковського семінари, конкурси студентських робіт та підсумкові науково-практичні конференції.

6. 3 метою подальшого розвитку співочого мистецтва, утвердження й поширення в сучасному хоровому виконавстві традиції українського акапельного хорового співу, принципів Хорової школи Павла Муравського, проводити щотри роки спільно з Національною музичною академією України імені П. І. Чайковського *Міжнародний хоровий конкурс імені Павла Муравського*, що його започаткували учні й послідовники Маестро у 2010 році, а також щорічні *Хорові свята “Школа Павла Муравського”*.

7. Поширювати досвід провідних хорових шкіл: Київської, Львівської, Харківської, Одеської, Закарпатської в перспективі їх синкретизму з метою подальшого системного розвитку хорової культури у всеукраїнському масштабі та її популяризації у Світі.

8. Рекомендуємо виголосити на Конференції доповіді опублікувати в науковому журналі “Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського”.

Київ, 7—8 жовтня 2019 р.

На завершення науково-практичних заходів Конференції відбулося **Шосте хорове свято “Школа Павла Муравського”** під девізом Маестро: “Снів дає відчуття волі”.

Святковий концерт підтвердив істину П. Муравського: “Талант і музика належать вічності, а все інше — минулий тлін”.

Натхненню прилучили слухачів до чистих джерел українського хорового співу талановиті співочі колективи, очолювані учнями П. І. Муравського: *Зразковий хор “Мелодія” Школи мистецтв імені М. Д. Леонтовича* (художній керівник — відмінник освіти України Світлана Сварич); *Камерний хор “Moravski” Благодійного фонду “Хорова школа Павла Муравського”* (художній керівник — лауреат всеукраїнських і міжнародних хорових конкурсів і фестивалів Олена Радько) та *Хор диригентсько-хорового факультету Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського* під майстерною орудою недавнього випускника Дмитра Савона. Звично виступила *Народна хорова капела “Діброва” імені Павла Муравського Піщанського РБК Вінницької області*.

Правдиві учні П. І. Муравського ствердили істину свого Вчителя: “Треба любити хорове мистецтво в собі, а не себе в мистецтві”.

Своїм пензлем він зафарбовував наші біди

Двадцять років немає з нами Михайла Романишина — непересічного українського маляра, який багато працював над тим, аби в Україні з'явився свій Лувр.

Те, що він зробив для українського мистецтва, і сьогодні здається неймовірним: як можна, не полишаючи чиновницького крісла, створити стільки художніх шедеврів?... Михайло Романишин — дитя Карпат. Не перестав він малювати свої величні гори й тоді, коли переїхав до Києва. У цьому є певна символіка, й Іван Драч її підмітив, сказавши про Романишина на одній із виставок: “Це той митець, який наблизив Карпати до Дніпра!”

По закінченні Київського художнього інституту за порадою видатного скульптора й етнографа Івана Гончара він пішов працювати науковцем у Музей народного мистецтва, який відкрито 1960 року. Директор закладу Василь Нагай хвалився тоді “поповненням”: “Тепер у нашому “жіночому” музеї аж четверо козарлюг працює”. Ті козарлюги були нівроку, з часом усі стали видатними діячами культури: П. Толочко, О. Балашов, О. Кравець. Через півроку одного з них, Романишина, не питаючи згоди, перевели в Міністерство культури. Звідти він не міг вирватися, щоб займатися творчою працею, впродовж дев'яти років. Та все-таки вирвався, коли погодився на посаду відповідалного секретаря новоствореної Київської організації спілки художників України. Тут уже був просвіток для особистості творчості — один творчий день серед тижня... І так упродовж усього життя він поєднував власну творчість із роботою на відповідальних посадах Міністерства культури, Спілки художників... Останні одинадцять років життя очолював Національний художній музей України. Сам колектив закладу обрав його на цю посаду. Наступного дня зустрів він на Хрещатику Дмитра Павличка, поділився з ним новиною, сказав: “Не знаю, радіти мені чи сумувати з цього приводу”. Павличко відповів: “Ти ж увесь час

виступав за те, аби щось робити з музеєм, аби він був на рівні світових... Тепер іди і при плуга”. Справу зробив титанічну, “перформатувавши” музей від радянської ідеології, повернув йому національне обличчя.

...Нещодавно роботи Михайла Романишина його дружина мистецтвознавець Валентина Мартиненко подарувала Закарпатському обласному художньо-

земних художників чи мистецтвознавців...” Це означало, що Михайло попросить мене супроводжувати іноземних гостей — показувати місто, ходити по музеях, виставках, — а сам поїде працювати у свою майстерню. Заради мистецтва Михайло весь час прагнув вирватися з державної роботи. В молодості, відпрацювавши три роки у Міністерстві культури, прийшов до тодішнього міністра культури Бабійчука з заявою про звільнення й сказав: “Я вже відпрацював три роки. Пора вже мені художником ставати...” Міністр розірвав заяву, кинув її на стіл і сказав: “Ідіть і працюйте далі”. Так і не вправся до останніх років життя...

— Багато хто були свідками героїзму Михайла Романишина під час святкування 100-ї річниці Національного художнього музею: за тиждень до смерті він, на четвертій стадії раку, знайшов у собі сили виступити на ювілейному зібранні, присвяченому цій події, яке відбувалося у Київській філармонії. Та, напевно, найбільше за свого чоловіка тоді хвилювалися саме Ви...

— Я вимушена була все продумати і сказала Михайлові, аби він, виходячи на сцену, тримався за спинки стільців, щоб не було видно, що він ледь стоїть на ногах.

— Чи не першим серед українських художників Михайло Романишин почав малювати чорнобривці, які чомусь вважаються “найпростішими” українськими квітами. Чому раптом він звернувся до чорнобривців?

— Скоріш за все, малюючи квіти, він думав про свою маму. Вона померла, коли Михайлові

було півроку. Його виховували дідуся та бабуся. Від бабусі чув, що його мама дуже любила квіти. Часто запитував: “Чому українські художники пишуть “панські” квіти — троянди, гладіолуси, піони, іриси, а не чорнобривці і нагідки?...” А ось цей натюрморт з чорнобривцями Михайло подарував мені, коли я вижила після операції. Хоч жодного відсотка надії на те, що я виживу, ні в кого не було...

— Ваш дім завжди був втіленням української гостинності. Бувало у вас багато знаменитих людей. Напевно, і Дмитро Павличко, й Анатолій Авдієвський. Портрети митців, які написав Михайло Романишин, уже стали надбанням колекції класичних портретів української школи живопису. А чи співав Анатолій Авдієвський, коли був у вас?

— Так, коли приходив у гості. І Михайло з ним співав. У нього був гарний голос, і Анатолій Авдієвський не раз про його голос захоплено висловлювався. А коли одного разу Діана Петриненко прийшла на вечір у Художній музей, то всі її почали просити: “Ну заспівайте, будь ласка!” На це Діана Гнатівна відповіла: “Заспіваю, але лише в дуеті з Романишином”.

— Які пісні він любив?

— Найбільше народні. “В лісі я родився вранці на зорі” — оцю лемківську народну пісню вперше почули від нього мої рідні. А улюбленою його піснею була “Верховино, світку ти наш!”

— Людина з Карпат — особлива, бо там інший дух, аніж, скажімо, в Києві, де Ви народилися. Чи не складно було вам порозумітися?

— Він же не на діалекті розмовляв! Та й одружилися ми не відразу, а через шість років після знайомства... Художня школа, в якій я навчалася, містилася у приміщенні Художнього інституту, куди він вступив. Іноді наші заняття проходили в одному приміщенні, але в різний час... Михайло звернув на мене увагу, напевно, через те, що я єдина на

весь клас розмовляла українською мовою... Якось перед тим, як їхати на канікули до себе на Закарпаття, Михайло запитав мене, чи не можна лишити у мене в квартирі гітару...

— Як же все красиво з самого початку складалось між вами!... Перше кохання не часто закінчується вдалим шлюбом... Усе життя потім — разом. А в Карпати коли вперше потрапили?

— Вперше я поїхала в Михайлів край разом зі своєю двоюрідною сестрою 1957 року. Спочатку заїхали в Ужгород, а потім у рідний Михайлів Великий Березний. Його батько тоді ще був живий, навіть його дідуся я застала. Дід Михайла Василь Вагулич не знав грамоти, міг лише розписатися, але був майстер на всі руки — гарний столяр, умів шити народний чоловічий одяг, успішно вів домашнє господарство, а ще був активним діячем аграрної партії. У Першу світову війну потрапив у полон до росіян і був відправлений аж за Урал. Коли відпустили, пішки прийшов до Закарпаття. Все своє життя Михайло згадував його з такою любов'ю і теплом, бо дід з бабинею виростили його і сестру... В Ужгороді ми тоді познайомилися з роботами класика закарпатської школи живопису Адальберта Ерделі.

— Мабуть, ніхто з друзів та колег Михайла Миколайовича не спостерігав так, як Ви, його старань щодо створення в Україні нового Художнього музею на кшталт Французького Лувру.

— Він увесь час думав, мріяв про те, щоб спонукати суспільство замислитися над цим питанням. Сам робив малюнки оміряного музею і навіть конкурс на кращий проєкт музею організував. Тоді виграла київська школа архітекторів. У тих проєктах було стільки цікавого! Наприклад, сам Михайло пропонував, аби у дворі музею з обох боків на тересах під спеціальними навісами стояла скульптура... Безперечно, українське мистецтво достойне того, аби бути красиво представленим!

Розмовляла
Тетяна НЕТУДИХАТА

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Пори року в акварелях Віктора Михайличенка

Центральний будинок художника представляє ювілейну виставку члена НСХУ Віктора Михайличенка.

Ферганському, Кропивницькому та Сумському художніх музеях, Музеї історії міста Києва, Музеї-майстерні Івана Кавалерідзе, приватних колекціях та галереях України, Росії, Німеччини, Великобританії, США, Ірландії, Ізраїлю, Болгарії, Литви, Італії, Франції, Польщі, Швейцарії.

З 1993 року життя і творчість художника тісно пов'язані з Сумщиною, того ж року він став членом Національної спілки художників України.

— Виставки Віктора Михайличенка у нас відбуваються щороку, — розповів директор Дирекції виставок НСХУ Ігор Волощук. — Експозиція професійна, надзвичайно цікава. Пан Віктор великий майстер у мистецтві акварелі. Він дуже творчо опанував надзвичайно складну техніку. Робіт такого рівня в Україні небагато. Сьогодні ми маємо нагоду насолодитися цими прекрасними творами.

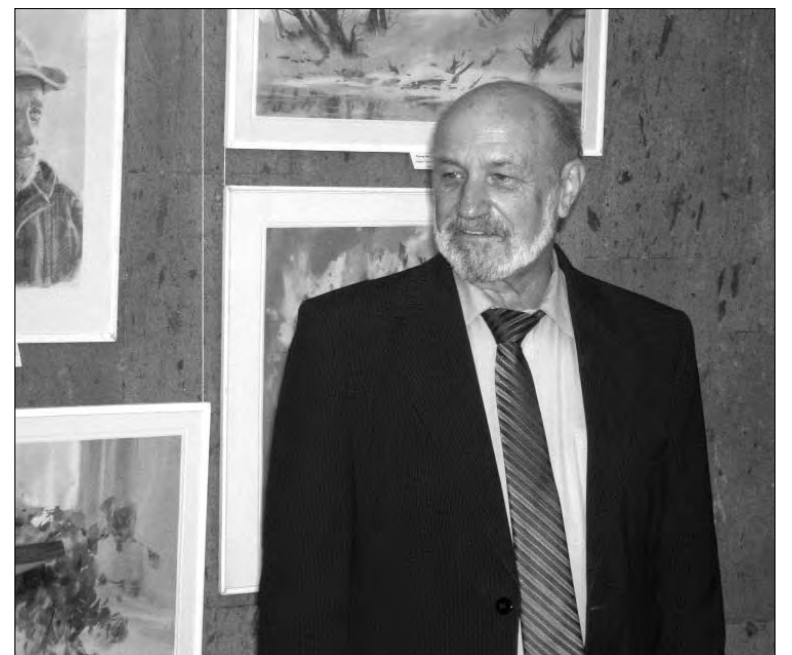
І. Волощук вручив митцю почесну грамоту НСХУ за вагомий

особистий внесок у розвиток образотворчого мистецтва, примноження і збереження культурної спадщини України та з нагоди 70-річчя від дня народження.

Голова Сумської обласної організації НСХУ Іван Гапаченко розповів про сторінки життя художника, пов'язані з Сумщиною. Ще у 90-ті роки він увійшов у колектив сумських живописців як зрілий майстер. Його твори подобаються і професіоналам, і простим шанувальникам мистецтва, а це вершина творчої майстерності. Ця майстерність у художника доведена до досконалості.

Художник Веніамін Ларін згадав ті роки, коли разом з Михайличенком навчалися в училищі. На його переконання, мало хто з українських митців нині створює акварелі такого рівня, як Віктор Костянтинівич.

Заслужений художник України Петро Зікунов розповів про творчі зв'язки Михайличенка з художницею Ларисою Єрмак.

Ювіляра привітало Сумське земляцтво у Києві та Національна спілка письменників України.

Одне з центральних місць в експозиції посідає портрет Віктора Михайличенка, створений Ла-

рисою Єрмак. Поруч натюрморту “Хризантеми”, “Троянди”, “Кактус зацвів”, “Хризантеми у вазі”. А найбільше на виставці пейзажів, в яких художник майстерно відтворив різні пори року.

Херсонські зустрічі талантів

Густимитуманамитаполум’яною ковдрою листя вже щедро встеляє землю гадзиня-осінь. І хоча цієї ночі мешканці Таврії були свідками прохолодної зливи, вдень ласкаве сонечко і теплий настрій шанувальників українського мистецтва згуртовували в коло друзів літераторів та співаків Херсонщини до своєрідного мистецького салону.

Олег ОЛЕКСЮК,
член НСПУ та НСЖУ

За ініціативою Правління Громадської організації “Українська Хата — талантами багата” та дирекції КЗ “Херсонський обласний Палац культури” Херсонської обласної ради в актовій залі обласного Палацу культури 1 жовтня відбулось засідання мистецького салону “Народний дім та Українська Хата — талантами багата”. Близько сотні шанувальників українського мистецтва з Херсона, Білозерського, Олешківського та Голопристанського районів зібралися у коло друзів у затишній залі Народного дому. Джазовий оркестр обласного Палацу культури під керівництвом заслуженого працівника культури України Віталія Шаповаленка яскравими музичними композиціями зустрічав учасників заходу. 1 жовтня в Україні вже традиційно святкують і Міжнародний День музики, і Національний український “День ветерана”, і Міжнародний День людей поважного віку. Тому саме зі святкової пісні “Сьогодні свято в нашій хаті” у виконанні Народного ансамблю народної пісні “Берегиня” обласного Палацу культури (кер. Катерина Логвиновська, акомпаніатор Тетяна Кабулова) розпочався урочистий захід, освячений настоятелем церкви святої Олександри, протоієреєм Петром Пшеничкою. Звучали задушевні українські пісні у виконанні Народних ансамблів народної пісні обласного Палацу культури “Червона калина” (кер. Ганна Гура, акомпаніатор Василь Тищенко), “Херсонські молодички” (кер. заслужений працівник культури України В’ячеслав Гребенюк, акомпаніатор Василь Тищенко), “Журав-

ка” (кер. Людмила Бай, акомпаніатор Тетяна Кабулова) та Народного вокального ансамблю “Берези” (кер. Валентина Розум, акомпаніатор Анатолій Москаленко) Херсонського обласного Палацу культури. Пісні мали продовження поезією українських поетів Олега Олексюка, Валерія Кулика, Василя Загороднюка та новими творчими знахідками місцевих літераторів Валентини Липенко-Винник, Любові Пронько, Віктора Тютюна, В’ячеслава Петренка, Олега Тимкова, Елеонори Кузнецовою та Любові Боднар.

30 вересня православна церква вшановувала пам’ять мучениць Віри, Надії та Любові. Тож цим святом мученицям та саме цим чеснотам українців ми і присвятили наше літературно-мистецьке засідання, модераторами якого були заслужений працівник культури України, голова Правління Громадської організації “Українська Хата — талантами багата” Олег Олексюк та організатор культурно-дозвілєвої діяльності обласного Палацу культури Катерина Пульман.

На нашому засіданні були присутні батьки українського патріота Дениса Ложжарьова, який 9 місяців тому віддав життя на сході України заради утвердження української державності. Волонтер Галина Уманець, яка опікується долею захисників нашої Незалежності, нагадала нам про патріотичні звершення лідера Херсонської Самооборони Де-

ниса Ложжарьова. Хвилиною мовчання всі учасники літературно-мистецького заходу вшанували пам’ять українського героя. А потім ще гучніше і яскравіше звучало слово, присвячене буремним подіям сьогодення. Солістка обласного Палацу культури Любов Пронько пісню “Журавлі” зачепила найпотаємніші струни душі українців.

Як могутня ріка бере силу з маленьких джерел, так і наша культура збагачується нашим єднанням та шануванням українського слова, української народної пісні. А в кожній пісні відчувається українська душа, невід’ємними складовими якої є віра, надія та любов. Шануймося! І до нових зустрічей в Українській Хаті, яка талантами багата.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2019

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 79

на 1 місяць
на 3 місяці

18 грн 11 коп.
52 грн 33 коп.

на півроку
на рік

99 грн 41 коп.
195 грн 02 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Регістраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Микола ЦИМБАЛЮК,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

